

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

KAROLIS ŽITKEVIČIUS

JUNGTINIŲ TAUTŲ TAIKOS PALAIKYMO MISIJŲ POBŪDŽIO KAITA PO
ŠALTOJO KARO PABAIGOS

MAGISTRO DARBAS

Vilnius, 2023 m.

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Žitkevičius, K. *Jungtinių tautų taikos palaikymo misijų pobūdžio kaita po Šaltojo karo pabaigos*: Tarptautinių santykių ir diplomatijos magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas D. Jakniūnaitė. – V., 2023. – 51 p.

Reikšminiai žodžiai: Jungtinės Tautos, taikos palaikymo misijos, JTO sekretoriatas, žmogiškasis saugumas, Haitis, Saugumo taryba, civilių apsauga, taikos stiprinimas.

Šiame darbe nagrinėjama Jungtinių Tautų taikos palaikymo doktrinos pasikeitimas nuo 1992-ųjų iki 2019-ųjų. Taikos palaikymo doktrina nagrinėjama per žmogiškojo saugumo perspektyvą, tyrinėjant Sekretoriato išleistus dokumentus bei taikos palaikymo misijos Haiityje ataskaitas ir mandatus. Pateikiami taikos palaikymo, žmogiškojo saugumo apibrėžimai, nagrinėjamos jų sąsajos, išskiriami skirtingi taikos palaikymo etapai doktrinoje bei praktikoje. Tiriamas taikos palaikymo normų, susijusių su žmogiškuoju saugumu, kūrimas.

TURINYS

1. Įvadas	6
1.1. Kontekstas ir temos aktualumas.....	6
1.2. Darbo tikslas	7
1.3. Darbo uždaviniai.....	7
1.4. Metodika ir darbo struktūra	8
1.5. Literatūros apžvalga.....	9
2. Teorinis pagrindas	14
2.1. Kas yra taikos palaikymas?.....	14
2.2. Žmogiškasis saugumas	18
2.3. Žmogiškojo saugumo ir JTO taikos palaikymo sąsajos.....	21
2.4. Kaip organizuojamos JTO taikos palaikymo misijos?.....	24
3. JTO taikos palaikymo doktrinos pokyčiai	28
3.1. „Taikos Darbotvarkė“	29
3.2. Brahimi Ataskaita	29
3.3. Aukšto Lygio Ekspertų Grupės dėl Grėsmių, Iššūkių ir Pokyčių Ataskaita.....	30
3.4. „Taikos operacijos 2010” reformų strategija	31
3.5. Capstone doktrina	32
3.6. Naujasis Horizontas	33
3.7. Aukšto lygio Nepriklausomos Ekspertų Grupės dėl JTO taikos Operacijų ataskaita (HIPPO)	34
3.8. Išvados	35
4. Žmogiškojo saugumo integracija į Taikos palaikymo misijas: Haičio atvejis	37
4.1. Haiityje vykusių misijų kontekstas	38
4.2. UNMIH misijų bloko analizė	42
4.2.1. UNMIH misija.	42
4.2.2. UNSMIH misija.....	44
4.2.3. UNTMIH misija	44
4.2.4. MIPONUH misija.....	45
4.2.5. Išvados.....	46
4.3. MINUSTAH misijų bloko analizė	46
4.3.1. MINUSTAH misija	46
4.3.2. MINUJUSTH misija.....	53
4.3.3. Išvados.....	54
4.4. Tyrimo išvados:	55
Darbo išvados	56

Summary of the master thesis The Change in Nature of United Nations Peacekeeping Missions after the End of the Cold War	57
Literatūros sąrašas.....	58

1. ĮVADAS

1.1. KONTEKSTAS IR TEMOS AKTUALUMAS

1945-aisiais įkurta Jungtinių Tautų Organizacija (JTO) sukurta su tikslu išlaikyti taiką ir stabilumą pasaulyje, ir pagrindinis pačios JTO įrankis tai užtikrinti valstybėse, kurios pačios nėra pajėgios tuo pasirūpinti, yra JTO taikos palaikymo misijos. Pirmosios misijos prasidėjo 1948-aisiais ir nuo to laiko be perstojo pasaulyje vyko 71 misija – 59 iš jų jau užbaigtos, 12 – tęsia savo veiklą ir dabar. Šios misijos keitėsi savo veikla ir siektiniais tikslais, dalis jų buvo itin kritikuojamos – dažnai dėl savo nesugebėjimo užtikrinti taikos ir leidžiančios vyksti tam, ką turėtų stabdyti – humanitarinėms krizėms bei genocidui. JTO Taikos palaikymo misijos užima unikalų vaidmenį – nors jos nėra vienintelės taikos palaikymo misijos, šias operacijas organizuoja ir kitos tarptautinės organizacijos, pavyzdžiui Afrikos Unija (AU) ar Europos Sąjunga, tačiau šiose ryškiausiai pastebimos tarptautinio taikos palaikymo tendencijos, taip pat, kadangi šios reikalauja JTO Saugumo Tarybos mandato, jos savaime yra politiškai problematiškos. Šiame darbe daroma prielaida, jog taika, kurios siekia modernios taikos palaikymo misijos, yra susijusi su žmogiškuoju saugumu – saugumo studijų atmaina, atmetančia realistinę perspektyvą, jog saugumo subjektas yra valstybė, o ne žmogus ir išplėčianti tradicinį požiūrį, teigdama, jog saugumas turi būti ne tik nuo karinių grėsmių, bet ir nuo kitų individo gerovei kenkiančių dalykų – ligų, bado, gamtinių tragedijų ir žmogaus teisių pažeidimų. Cituojant JTO Generalinio Sekretoriaus pavaduotoją Jan Eliasson, „Negali būti taikos be vystymosi, vystymosi be taikos, ir ilgalaikės taikos ar darnaus vystymosi be pagarbos žmogaus teisėms ir teisės viršenybei“¹.

Vis augant susirūpinimui dėl humanitarinės situacijos pasaulyje, per pastaruosius trisdešimt metų tarptautinė bendruomenė kelė vis didesnius lūkesčius JTO taikos palaikymo misijoms – anksčiau naudojamos pagalbai taikos sudarymo procese po konflikto, po Šaltojo Karo pabaigos taikos palaikymo misijos dažnai buvo siunčiamos ten, kur konfliktas vis dar vyksta, tačiau nesugebėjimas adaptuotis prieš kylančių reikalavimų vedė į humanitarines katastrofas devyniasdešimtaisiais Ruandoje bei buvusioje Jugoslavijoje. Šių įvykių pasekmė – suteršta JTO kaip organizacijos reputacija bei išplėsti taikos palaikymo misijų mandatai, leidžiantys šioms naudoti jėgą apsaugant civilius, kurie nuo to laiko taikomi daugumai naujų JTO taikos palaikymo misijų, bei kalbant plačiau – 2005-aisiais vienbalsiai visų JTO narių valstybių priimta Atsakomybė Saugoti (Responsibility to

¹ United Nations Foundation, žiūrėta 2023 vasario 15 d, <https://unfoundation.org/blog/post/11-top-quotes-on-human-rights/>

Protect, R2P) – politinis pasižadėjimas išvengti genocido, karo nusikaltimų, etninių valymų bei nusikaltimų prieš žmoniją ne tik savo teritorijoje, bet ir kitose valstybėse, jei šios nėra tam pajėgios. Nors ši doktrina tapo tarptautine norma, vis dar kyla klausimų dėl paskutiniojo iš trijų R2P ramščių – užtikrinimo, jog jei valstybė nėra pajėgi užtikrinti saugumo, kitos valstybės turėtų imtis kolektyvinių veiksmų gyventojams apsaugoti. JTO taikos palaikymo misijos tapo tarptautiniu įrankiu, susijusiu su R2P ir implementavusiu šios doktrinos principus savo veikloje.

Šaltojo karo pabaiga pakeitė JTO taikos palaikymą – tačiau pagrindinės taikos palaikymo reformos įvyko jau po Šaltojo karo, siekiant pritaikyti misijas naujai tarptautinei tvarkai. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, jog taikos palaikymo misijų doktrina susidaro ne tik iš Sekretoriato išleidžiamų dokumentų, kuriuose atspindimos reformos – šiai įtaką taip pat daro misijų praktika bei mandatai. Iš to ir kyla šio darbo **problema** – ar modernaus taikos palaikymo reformos padarė reikšmingą įtaką taikos palaikymo doktrinai ir praktikai? Reformos bei misijų praktika analizuojama per žmogiškojo saugumo prieigą, nes ši turi daug bendrų bruožų su modernaus taikos palaikymo tikslais. Noriu pabrėžti, jog šiame darbe nebus vertinamas misijų efektyvumas, dėmesys yra skiriamas JTO taikos palaikymo pokyčiams doktrinoje ir praktikoje.

Šio darbo aktualumas paremtas keliais aspektais – visų pirma, modernios JTO taikos palaikymo doktrinos pokyčių analizės trūkumas. Skirtumai tarp prieš šaltąjį ir po šaltojo karo vykusią misijų ištyrinėti pakankamai plačiai, tačiau mažai dėmesio kreipiama į po šaltojo karo vykusią JTO taikos palaikymo reformų įtaką misijoms. Kita aktualumą rodanti priežastis – vis didėjanti tiek R2P, tiek žmogiškojo saugumo svarba tarptautinio saugumo kontekste, ir šių koncepcijų sąsajų su JTO taikos palaikymo misijomis trūkumas.

1.2. DARBO TIKSLAS

Šio darbo tikslas yra per žmogiškojo saugumo perspektyvą išanalizuoti esminius JTO taikos palaikymo reformų dokumentus ir įvertinti šių siūlomus doktrinos pokyčius, taip pat Saugumo Tarybos priimtas rezoliucijas dėl taikos palaikymo misijų mandatų per žmogiškojo saugumo perspektyvą, ir naudojantis misijų ataskaitomis, įvertinti, kaip siūlomi doktrinos pasikeitimai atspindi praktinėje taikos palaikymo pusėje.

1.3. DARBO UŽDAVINIAI

Siekiant įgyvendinti darbo tikslą, keliami šie uždaviniai:

- Apibrėžti modernųjį taikos palaikymą;

- Aprašyti organizacinę taikos palaikymo pusę;
- Aprašyti žmogiškojo saugumo prieigą, šios kryptis bei kritiką;
- Apibrėžti žmogiškojo saugumo bei JTO taikos palaikymo sąsajas;
- Pasitelkus žmogiškojo saugumo prieigą, išanalizuoti pagrindinius sekretoriato išleistus ar užsakytus dokumentus, mėginančius pakeisti taikos palaikymo misijos doktriną;
- Išskirti doktrinos pokyčius, siūlomus reformose;
- Pasitelkus žmogiškojo saugumo prieigą, išanalizuoti Haiityje vykusias taikos palaikymo misijas, remiantis Saugumo Tarybos rezoliucijomis ir Generalinio Sekretoriaus ataskaitomis;
- Išskirti pokyčius Haičio taikos palaikymo misijose;
- Iširti, ar doktrinos pokyčiai, matomi sekretoriato išleistuose dokumentuose, atsispindi praktikoje.

1.4. METODIKA IR DARBO STRUKTŪRA

Darbas suskirstytas į kelias dalis. Pirmoji iš jų – teorinis pagrindas, kuriame bus aprašoma taikos palaikymo operacijų tipologija, jų politikos formavimas, taip pat žmogiškojo saugumo prieigos atsiradimas, klasifikacija ir kritika, galiausiai, aprašomos taikos palaikymo ir žmogiškojo saugumo sąsajos, pagrindžiančios pasirinktą prieigą tyrinėti taikos palaikymo doktrinos pokyčius

Antroji dalis – pagrindinių JTO reformuojančių dokumentų analizė per žmogiškojo saugumo perspektyvą, pasitelkiant Mats Lindberg kokybinę idėjų analizę², kuri leis man analizuoti kuriamas normas.

Trečioji dalis – atvejo studija, kuri man leis pastebėti ir įvertinti misijos pokyčius per šios gyvavimo laikotarpį. Šiame darbe pasirinktos Haiityje buvusios JTO taikos palaikymo misijos nuo 1993-ųjų iki 2019-ųjų (UNMIH, UNSMIH, UNTMIH, MIPONUH, MICAH, MINUSTAH ir MINUJUSTH), kurios dėl savo specifikos (to paties istorinio konteksto, taikos palaikymo operacijų Haiityje tęstinumo) leidžia lengviau pastebėti doktrinos pasikeitimo ženklus. Ši studija taip pat tirama per žmogiškojo saugumo prizmę.

² Lindberg, M. (2017). Qualitative analysis of ideas and ideological content, Boréus Kristina and Bergström Göran. 2017. Analyzing Text and Discourse: Eight Approaches for the Social Sciences. (pp. 86–121) London: Sage Publications.

1.5. LITERATŪROS APŽVALGA

JTO taikos palaikymo misijų pasikeitimą Šaltojo karo pabaigos metu aptarinėja ne vienas autorius. Pavyzdžiui, Muzaffer Ercan Yilmaz straipsnyje „UN Peacekeeping in the Post-Cold War Era“ ryškiausiai skirtumus mato misijų skaičiaus pasikeitime – nuo 1948-ųjų iki 1978-ųjų iš viso buvo 13 misijų – dauguma jų susijusios su iš Europos postkolonializmo kilusiais konfliktais³. Tuo tarpu 2005-aisiais (straipsnio rašymo metu) šių misijų buvo jau 60. Autorius šį ryškų misijų kiekio augimą aiškina šiais argumentais: pagrindinė priežastis šiam pokyčiui buvo išaugęs JTO saugumo tarybos sugebėjimas susitarti dėl saugumo krizių – sumažėjęs ideologinių susidūrimų tarp Sovietų Sąjungos ir JAV kiekis lėmė sumažėjusį veto kiekį Saugumo Taryboje⁴. Ryškiai išaugo ir naujų misijų poreikis – nauji etniniai konfliktai buvusių federalinių komunistinių valstybių teritorijose, vykstantys taikos procesai pilietiniuose karuose, kurių pusės buvo remiamos buvusių ideologinių blokų, reikalavo nešališkos pagalbos, kuri galėtų padėti su nusiginklavimu, paliaubomis bei naujais rinkimais, negana to, atsirado ir naujų pilietinių konfliktų, kuriuose taip pat reikėjo sustabdyti smurtą.⁵ Galiausiai, pasibaigus Šaltajam karui, didžiosios galios nustojo žiūrėti į tarptautines krizes kaip į iššūkį iš pagrindinio priešininko, todėl kooperacija tapo įmanoma. Keitėsi ne tik taikos palaikymo misijų kiekis, bet ir pobūdis – taikos palaikymo misijų darbotvarkėje atsirado ir tokios užduotys kaip vietinių rinkimų monitoringas bei organizavimas, „saugių teritorijų“ įkūrimas ir jose esančių civilių saugojimas nuo atakų, ginklų, kurie buvo paimti iš kovojančių šalių, ar kurie buvo šių atiduoti, saugojimas, humanitarinių siuntų pristatymo užtikrinimas konflikto teritorijoje bei valstybinių funkcijų atkūrimas karo sugriautose visuomenėse.⁶

Michael Lipton straipsnyje „A „Garbage Can Model“ of UN Peacekeeping“ teigia, jog vadinamosios „antros kartos taikdarystės“ susikūrimas Šaltojo karo pabaigos metu reikalauja gilesnės analizės, be to, prieš tai minėtų faktorių egzistavimo neužtenka paaiškinti pokyčiui, kuris išplėtė prieš tai egzistavusios tradicinės taikdarystės esminius principus – abiejų konfliktuojančių šalių sutikimą, neutralumą bei jėgos naudojimą tik savigynai.⁷ Autorius pripažįsta, jog egzistuojantys faktoriai – Šaltojo karo pabaiga, tiek JAV, tiek Sovietų Sąjungos užsienio politikos pokyčiai, išaugęs bendradarbiavimas tarp nuolatinį Saugumo Tarybos narių, tuometinio Generalinio Sekretoriaus Javier Pérez de Cuéllar efektyvumas, didžiųjų galių karų trečiojoje šalyse „pribrendimas“ taikai, didėjantis Vakarų valstybių noras apginti savo teisę kištis į besivystančių valstybių vidaus reikalus, didėjanti vidaus konfliktų svarba tarptautinėje darbotvarkėje, sėkmė ankstyvosiose multifunkcinėse

³ Yilmaz, M. E. (2005). UN PEACEKEEPING IN THE POST-COLD WAR ERA. *International Journal on World Peace*, 22(2), 13–28.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Ibid.

⁷ Lipton, Michael. “A ‘Garbage Can Model’ of UN Peacekeeping.” *Global Governance*, vol. 13, no. 1, 2007, pp. 79–97.

misijose Šaltojo karo pabaigoje, bei optimistinės nuotaikos kalbant apie JTO taikdarystę – buvo palankūs pokyčiams⁸, tačiau platesniam aiškinimui autorius pasirenka „Šiukšlių dėžės“ modelį, taikomą „organizuotos anarchijos“ organizacijoms, viena kurių yra JTO.⁹ Šios organizacijos pasižymi keliais bruožais: „problematiškais prioritetais“ – neaiškumu tiek dėl problemų, su kuriomis gali tekti susidurti, tiek dėl tikslų, kurių norima pasiekti, „neaiškia technologija“ – neaiškiais ir komplikuotais organizaciniais procesais ir metodais, ir „nepastovus dalyvavimas“ – skirtingi veikėjai yra atsakingi už skirtingus sprendimus. Priešingai nei racionalaus pasirinkimo modelio atveju, kuomet kylančioms problemoms yra parenkami optimaliausi sprendimai, „šiukšlių dėžės“ modelio atveju problemos bei sprendimai yra nesusiję vieni su kitais, ir egzistuoja specifinių sprendimų šalininkai, kurie stengiasi juos pritaikyti bet kokioms problemoms.¹⁰ Autoriaus teigimu, taikos palaikymo misijų evoliucijai būtini buvo visi trys faktoriai – Šaltojo karo pabaigoje atsiradęs strateginis langas, leidžiantis pokyčius, kylančios naujos problemos, kurioms netiko prieš tai taikomi sprendimai bei aktyvūs už naujos kartos taikdarystę pasisakantys veikėjai¹¹.

Literatūra nagrinėja ir tolimesnius JTO taikos palaikymo misijų pasikeitimus. Modernius taikos palaikymo misijų pokyčius tyrinėja Mateja Peter straipsnyje „Between Doctrine and Practice: The UN Peacekeeping Dilemma“. Šiame straipsnyje argumentuojama, jog dabartinės JTO taikos palaikymo misijos tampa taikos stiprinimo misijomis, modeliuojamomis pagal stabilizavimo misijas Afganistane ir Irake.¹² Autorė tai grindžia MONUSCO (UN Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo) ir MINUSMA (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali) pavyzdžiais. Pirmojoje misijoje taikos palaikymo misijos pirmą kartą įgavo puolamąją dimensiją – buvo sukurta brigada, skirta „neutralizuoti ir nuginkluoti“ M23 nereguliariasias pajėgas bei mandatą padėti Kongo pajėgoms neutralizuoti Demokratines pajėgas už Ruandos Išlaisvinimą ir Viešpaties Pasipriešinimo Armiją – konkrečių priešininkų nurodymas implikuoja, jog JTO pajėgos veikia koalicijoje kartu su Kongo Demokratinės Respublikos vyriausybe.¹³ Malio misijos atveju mandatas tiesiogiai neįpareigoja taikos palaikymo misijai imtis agresyvių veiksmų, tačiau ši misija asimiliavo prieš tai egzistavusią Vakarų Afrikos Valstybių Ekonominės Bendruomenės misiją, kuri savo ruožtu buvo autorizuota padėti Malio valdžiai kovoti prieš musulmonų ekstremistus. MINUSMA taip pat leido Prancūzijos kariams, vykdančioms Malyje operaciją Serval padėti MINUSMA pajėgoms.¹⁴ Nors Saugumo Tarybos rezoliucijoje MONUSCO

⁸ Ibid.

⁹ Lipson, Michael. “A ‘Garbage Can Model’ of UN Peacekeeping.” *Global Governance*, vol. 13, no. 1, 2007, pp. 79–97.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Ibid.

¹² Peter, M. (2015). *Between Doctrine and Practice: The UN Peacekeeping Dilemma*. *Global Governance*, 21(3), 351–370.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

kuriama brigada pabrėžiama kaip išskirtinis atvejis, nekuriantys precedento, tačiau naujosios misijos kuria naują normą, keliančią klausimų dėl pagrindinių taikos palaikymo misijų principų – kariaujančių pusių pritarimo, nešališkumo, ir jėgos nenaudojimo – laikymosi. Pirmasis principas laužomas siunčiant misijas į teritorijas, kuriose vyksta aktyvus konfliktas, su intencija „išplėsti valstybės autoritetą“, žiūrint į kitą kariaujančią pusę kaip nelegitimią dėl moralinių priežasčių, net jei praktikoje kita pusė turi legitimumą tarp vietinių gyventojų ir yra politinė veikėja. Dėl tokių pačių priežasčių laužomas ir nešališkumo principas – misijų mandatas yra šališkas. Negana to, misijose dalyvauja kariai iš aplinkinių valstybių, turinčių interesų konflikte, dėl kurių nešališkumo taip pat kyla klausimas. Trečiasis principas laužomas brigados sukūrimu, ir pasikeitusiu mandato konstravimu – jei anksčiau misijoms buvo leidžiama naudoti jėgą siekiant apsaugoti mandatą, dabar jėgos naudojimas yra svarbi mandato dalis.¹⁵ Šie pokyčiai ne tik trukdo misijų legitimimui ir efektyvumui, bet taip pat sukuria skirtumus tarp misijų praktikos bei esamos doktrinos, kuri neatspindi šių pokyčių.

Literatūroje plačiai aptarinėjamas ir JTO taikos palaikymo misijų progresas Civilių Apsaugos (Protection of Civilians, POC) srityje. Lisa Sharland trumpai apžvelgia POC principų atsiradimą JTO taikos palaikymo doktrinoje. Pirmuosius pokyčius šioje srityje galima pastebėti 1999-aisiais, kaip atsakymą į tragedijas Ruandoje ir Srebrenicoje, kurios sukėlė diskusijas, kokia turėtų būti pirminė taikdarystės priežastis¹⁶. Autorė apžvelgia pagrindinius dokumentus bei JTO pareigūnų pasisakymus, kurie apibrėžia, koks turėtų būti JTO ir POC santykis ir nesutarimus tarp valstybių šiuo klausimu. Autorė taip pat išskiria pagrindines problemas, kurios kyla iš noro aktyviai diegti POC principus misijų mandatuose – įtampa tarp taikdarystės nešališkumo principo ir aktyvaus civilių saugojimo, trintis tarp finansiškai prisidedančių, tačiau mažai karių misijoms skiriančių Vakarų valstybių, kurios aktyviai skatino stipresnių mechanizmų, skirtų užtikrinti POC, diegimą, ir globaliosios dešinės bei besivystančių valstybių, kurios skiria didžiąją personalo dalį, tačiau nenori rizikuoti gyvybėmis, resursų bei galimybių trūkumas, kuris neleidžia pilnai įgyvendinti šių principų, nuotaika, jog uniformuoti misijų dalyviai prisiima daugiau atsakomybės dėl POC nei misijų civilių dalis ir jog pirmiesiems keliami neįgyvendinami lūkeščiai dėl jų rezultatų šioje srityje.¹⁷

POC ir JTO santykius analizuoja ir M. G. Smith, J. Whalan ir P. Thomson straipsnyje „The Protection of Civilians in UN Peacekeeping Operations: Recent Developments. Security Challenges“. Autoriai teigia, jog civilių apsauga tampa kertiniu visos JTO akmeniu, ant kurio remiasi organizacijos

¹⁵ Peter, M. (2015). Between Doctrine and Practice: The UN Peacekeeping Dilemma. *Global Governance*, 21(3), 351–370.

¹⁶ Sharland, L. (Ed.). (2019). PROTECTION OF CIVILIANS IN UN PEACEKEEPING: A DECADE OF SEEKING CONSENSUS. In *Evolution of the protection of civilians in UN peacekeeping* (pp. 34–41). Australian Strategic Policy Institute.

¹⁷ Ten pat.

reputacija.¹⁸ POC svarba matoma naujų misijų multidimensiškume, kuris leidžia POC principus įgyvendinti kartu veikiant misijos karinių, policijos bei civilių pajėgoms. Tačiau autoriai pabrėžia, jog nors POC užima svarbią vietą darbotvarkėje, praktinis įgyvendinimas atsilieka. Civilių apsauga reikalauja iš esmės integruoto požiūrio¹⁹, kurio šalių – donorių karinės ir civilinės pajėgos nėra pajėgios pasiekti. Autoriai teigia, jog civilių apsaugos principai visų pirma būtini ir nacionaliniu JTO narių lygmeniu, tam, kad taikdariai būtų pasiruošę „sunkiai, esminei užduočiai saugoti civilius ginkluotuose konfliktuose“²⁰.

Damian Lilly tyrinėja pereinamąjį taikos palaikymo misijų periodą iš POC perspektyvos ataskaitoje „Considering the Protection of Civilians during UN Peacekeeping Transitions“²¹, ypač kreipdamas dėmesį į modernių misijų pabaigas, kuomet misijos gali pasibaigti prieš nurimstant kariniams veiksams priimančioje šalyje. Anot autoriaus, misijos pabaigoje, kuomet misija iš krizės suvaldymo artėja prie taikos statymo, taikos palaikymo pajėgos turėtų perorientuoti savo strateginius tikslus, siekiant ilgalaikių ir tvarių pasiekimų POC srityje, ir siūlo metodus, kaip įgyvendinti visas JTO Taikos Operacijų Departamento (UN Department of Peace Operations, DPO) POC koncepto pakopas – norint įgyvendinti pirmąją pakopą, apsaugą per dialogą, JTO turėtų prioritetizuoti priimančios šalies politinį įsitraukimą ir užtikrinti, jog po misijos šalyje liekantys JTO atstovai įtraukia POC principus į savo politinę strategiją bei turi galimybių užsiimti žmonių teisių monitoringu. Antroji pakopa – fizinės apsaugos užtikrinimas – pasiekama sėkmingu užduočių perdavimų priimančiai šaliai per derybas ir reikšmingu šios pajėgumų stiprinimu. Trečioji pakopa – saugios aplinkos užtikrinimas – yra itin svarbi ir turėtų būti siekiama stiprinant nacionalinę valstybės atsakomybę už POC principų įgyvendinimą bei šalinant pagrindines civiliams kylančios grėsmės priežastis.²² Autorius pabrėžia, jog ankstyvus taikos palaikymo misijų atsitraukimas kelia milžinišką potencialią grėsmę JTO reputacijai, todėl šis procesas turėtų būti valdomas itin atsargiai.

Konkrečiai Haičio atvejį analizuoja Eirin Mobekk knygoje „UN peace operations : lessons from Haiti“, mėgindama paaiškinti, kokie yra esminiai faktoriai, lemiantys JTO taikdarių sėkmę siekiant JTO doktrinoje skelbiamų ilgalaikio stabilumo tikslų. Šie yra: kontekstinis supratimas – taikos palaikymo misijos nariams būtinas bent bazinis supratimas apie valstybės politines, etnines, socio-ekonomines ir konflikto struktūras. Valstybių kontekstai skiriasi, todėl negalima naudoti universalios saugumo ir taikos prieigos skirtingose misijose; Nacionalinė politinė valia – be politinės valios

¹⁸ Smith, M. G., Whalan, J., & Thomson, P. (2011). The Protection of Civilians in UN Peacekeeping Operations: Recent Developments. *Security Challenges*, 7(4), 27–38.

¹⁹ Smith, M. G., Whalan, J., & Thomson, P. (2011). The Protection of Civilians in UN Peacekeeping Operations: Recent Developments. *Security Challenges*, 7(4), 27–38.

²⁰ Ibid.

²¹ Lilly, D. (2021). Considering the Protection of Civilians during UN Peacekeeping Transitions. *International Peace Institute*, 2

²² Ibid, 10-14

pokyčiams, šie yra beveik neįmanomi. Politika gali būti svarbus stabdis, jei valdžia yra linkusi kenkti misijos mandatui, tokiu atveju JTO itin sunku spausti valdžią pokyčiams, žinant, jog misija šalyje yra būtent valdžios kvietimu; Vietos atsakomybė – taikos palaikymo procesas sėkmingas tik tada, kai į jį įtraukiamos įvairios valstybinės ir vietinės institucijos bei visuomenė, tradiciniai lyderiai, moterų grupės bei kitos interesuotos šalys valstybės viduje. Misijos neturėtų priimti minimalistinės prieigos, kuomet konsultuojamasi tik su valdžia, politiniu bei ekonominiu elitu bei saugumo sektoriaus lyderiais. Taip pat reiktų suprasti, jog misijos turėtų būti lanksčios, nes vietos atsakomybė keičiasi nuo konteksto, ir skirtinguose etapuose esančioje valstybėje keičiasi vietos atsakomybės principas; Pilietinė visuomenė – kurios centriniu vaidmeniu taikos statyme neabejojama, tačiau kyla klausimų dėl JTO sugebėjimo šią pritraukti. Taip pat, kuomet pilietinė visuomenė prisiima valdžios rolę teikti paslaugas piliečiams, kuomet valdžia nėra pajėgi tai daryti, sukuria komplikuotus santykius tarp šių dviejų valstybės aspektų; Išorinė įtaka – Kadangi taikos palaikymo misijos neoperuoja vakuume, taikos palaikymo misijų programų veiklą komplikuoja dvišaliai donoriai, kurie gali paveikti ir suvaržyti JTO veiklą; Koordinacija – dvišaliai donoriai dažnai turi skirtingus interesus valstybėje, ir nors tiklas plačiąja prasme gali būti vienodas – stabilumas, saugumas ar taika – valstybės šį tikslą gali suprasti skirtingai. Tikslai kai kuriose srityse, tokiose, kaip humanitarinė pagalba, edukacija ir sveikatos apsauga dažnai sutampa tarp skirtingų valstybių-donorų, tačiau teisės viršenybė ir demokratizacija yra politiškai jautrios temos, todėl šiose srityse koordinacija sunkiau įgyvendinama; Ekonominis išsivystimas – šis itin svarbus policijos, teisingumo sistemos, kalėjimų sistemos reformų bei demokratizacijos ilgalaiškumui. Todėl nepakankamas ekonominis išsivystimas gali sukelti didelių problemų siekiant misijos strateginių tikslų.²³ Šie faktoriai pagrindžia argumentą, jog modernių taikos palaikymo misijų multidimeniškumas yra būtinas siekiant sėkmingo mandato įgyvendinimo.

Egzistuojanti literatūra gan plačiai aptaria tiek modernių taikos palaikymo misijų atsiradimą, jų tolimesnius pokyčius, tikslus ir problemas, su kuriomis misijos susiduria siekiant šių tikslų įgyvendinimo. Ryškiai matomas centrinis POC vaidmuo tiek doktrinoje, tiek misijų mandatuose, tačiau pabrėžiami skirtumai dėl šio principų įgyvendinimo tiek tarp doktrinos ir mandatų, tiek tarp mandatų ir misijos praktikų. Pakankamai aiškiai matoma ir taikos tvirtinimo, ne tik taikos palaikymo svarba. Tačiau literatūroje trūksta nuoseklios analizės, rodančios sąsajas tarp reformų, doktrinos ir praktikos, ypač žiūrint į misijas per žmogiškojo saugumo perspektyvą.

²³ Mobekk, E., & ProQuest. (2017). UN peace operations : lessons from Haiti, 1994-2016. Routledge, Taylor & Francis Group, 4-8

2. TEORINIS PAGRINDAS

Teorinėje dalyje apžvelgsiu taikos palaikymo misijų apibrėžimą bei šių organizacinę pusę, bei žmogiškojo saugumo konceptus ir jų atsiradimą bei pritaikymą taikos palaikymo misijose.

2.1. KAS YRA TAIKOS PALAIKYMAS?

Kalbant apie taikos palaikymo misijų pokyčius po šaltojo karo, pirmiausia reikėtų bent jau pamėginti apibrėžti tai tai, kas yra JTO taikos palaikymo misijos. Sunku surasti vieną JTO taikos palaikymo apibrėžimą – pati organizacija šio termino ilgą laiką nebuvo apibrėžusi²⁴. Taikos palaikymo misijos nėra apibrėžtos ir JTO chartijoje – misijų veikimas tradiciškai buvo pagrindžiamas 6 skyriumi, leidžiančiu Saugumo Tarybai prisidėti prie derybų proceso bei arbitražo ir užimti mediatoriaus poziciją, jei to reikalauja konfliktuojančios šalys, ir 7 skyriumi, leidžiančiu Saugumo Tarybai imtis griežtesnių priemonių, iskaitant ekonominį spaudimą ir ginkluotų pajėgų veiksmus, norint išlaikyti tarptautinį stabilumą ir taiką.²⁵ Neegzistuojant oficialiai ir vienareikšmiškai termino „taikos palaikymas“ prasmei, skirtingi tyrėjai bei organizacijos siūlo savo taikos palaikymo apibūdinimus, tarp kurių yra:

- Karinės operacijos, pradėtos visų konflikto dalių sutarimu ir skirtos palengvinti paliaubų ar taikos sutarties įgyvendinimą ir paremti politines pastangas pasiekti ilgalaikį sprendimą (JAV Armija, 1994).
- Priešiškų veiksmų tarp valstybių ar jų viduje prevencija, suvaldymas, moderavimas ir nutraukimas per taikią trečiosios šalies intervenciją, organizuojamą ir valdomą tarptautiniu lygiu, naudojant daugiatautes kareivių, policijos bei civilių pajėgas su tikslu atstatyti ir palaikyti taiką (Tarptautinė Taikos Akademija, 1994).
- Veiksmai, skirti sustiprinti tarptautinę taiką, saugumą ir stabilumą, kurie yra autorizuoti kompetetingų nacionalinių ir tarptautinių organizacijų, ir kuriuos atlieka kartu ar individualiai veikiančios karinės, humanitarinės, gero valdymo, civilinės policijos, ir kitos suinteresuotos grupės bei agentūros (Pearson Taikos Palaikymo Centras, 1996).

²⁴ Yasir Khan, Peacekeeping, Editor(s): Lester R. Kurtz, Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict (Third Edition), Academic Press, 2022, 652-668

²⁵ United Nations Charter, <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text> (žiūrėta 2023 balandžio 27)

- Visos JT vykdomos operacijos, kuriose dalyvauja kariškiai, bet kurios neturi vykdymo įgaliojimų, su tikslu išlaikyti ar atstatyti tarptautinę taiką bei saugumą konflikto teritorijose (JTO, 1996).²⁶

Kaip galima pastebėti, visi apibrėžimai turi kelis bendrus bruožus – trečiųjų šalių organizuojama operacija, kuri siekia konflikto pabaigos – tačiau tuo pačiu ir smarkiai skiriasi. Iš tiesų, kadangi taikos palaikymo misijos yra nevienalytės ir skiriasi savo mandatais, tikslais bei kontekstu, terminas „JTO taikos palaikymo misija“ savaime nėra itin prasmingas, nes gali nurodyti labai skirtingo tipo operacijas. R. Johansen nurodo šiuos kontinuumus, kuriuose gali veikti taikos palaikymo misijos:

- Nesmurtiniai veiksmai – smurtiniai veiksmai;
- Neginkluotos pajėgos – stipriai ginkluotos pajėgos;
- Dislokavimas pritariant visoms konflikto pusėms – dislokavimas pritariant vienai pusei – dislokavimas be reikšmingo pusių sutikimo;
- Mažai kainuojantys paskyrimai – daug kainuojantys paskyrimai;
- Nedidelės vienos funkcijos pajėgos – didelės, komplikotos pajėgos;
- Pajėgos, sudarytos iš civilių monitoringo ekspertų – pajėgos, sudarytos iš policijos personalo – gerai ginkluotos karinės pajėgos;
- Pajėgos, turinčios nedidelį tarptautiškumą – pajėgos su plačiu tarptautiškumo lygiu;
- Vadovavimas ir valdymas išsklaidytas tarp prisidedančių valstybių – centralizuota kontrolė Generalinio sekretoriaus rankose;
- Operacijos, kurių rezultatas yra neigiami precedentai ir politinės pamokos – operacijos, kurių rezultatas yra teigiamos politinės pamokos.²⁷

Siekiant konceptualizuoti JTO taikos palaikymo misijas, šios neretai būna klasifikuojamos pagal laikmetį. Pirmoji kategorija, apimanti misijas nuo taikos palaikymo misijų pradžios iki šaltojo karo pabaigos, dažniausiai vadinama „Tradiciniu taikos palaikymu“ arba „Pirmosios kartos taikos palaikymu“. Pagrindiniai šių misijų bruožai – konfliktai vykdavo tarp skirtingų valstybių, šiuose

²⁶ Ramsbotham, Oliver, Woodhouse, Tom, EDS. (1999) Encyclopedia of International Peacekeeping Operations. Santa Barbara: ABC-Clio, cituota iš Oldrich Bures. "Wanted: A Mid-Range Theory of International Peacekeeping." International Studies Review 9, no. 3 (2007): 407–36

²⁷ Robert C. Johansen, Enhancing United Nations peace-keeping, Alger, Chadwick F. 1998. The future of the United Nations system: potential for the twenty-first century. Tokyo: United Nations University Press, 99

konfliktuose jau buvo paskelbtos paliaubos, misijų dalyviai buvo civiliai ir mažai ginkluotos pajėgos, misijų tikslas buvo prisidėti prie taikos derybų stabilumo diplomatinėmis priemonėmis.²⁸ Reikia pastebėti, jog šio periodo metu buvo sukurtos taisyklės, iki šiol apibrėžiamos kaip **pagrindiniai taikos palaikymo principai** – abejų šalių sutikimo būtinybė, nešališkumas, ir jėgos nenaudojimas, išskyrus savigynos ir mandato gynimo atvejus.²⁹ Tuo tarpu „Antrosios kartos taikos palaikymu“ dažnai įvardinamos misijos po Šaltojo karo pabaigos - šių mandatai buvo išplėsti nuo tiesiog „karių įsiterpimo tarp kariaujančių pusių“³⁰, misijos buvo pradėtos grįsti ir 8 JTO chartijos straipsniu, taip įtraukiant ne tik JTO, bet ir regionines pajėgas³¹.

Vis dėl to ši tipologija, nors ir populiari norint pabrėžti pokytį, įvykusį po Šaltojo karo, yra ydinga dėl konsensuso tarp tyrėjų nebuvimo. Nemažai tyrėjų pripažįsta daugiau nei dvi kartas, ir parametrai, pagal kuriuos išskiriamos kartos, skiriasi nuo tyrėjo poreikių. Richmond, pavyzdžiui, pirmąją ir antrąją kartą diferencijuoja pagal tai, ar taikos palaikymas yra orientuotas į valstybes, ar į žmonių poreikius, tačiau šios kartos yra monodimensiškos, o multidimensiškumą autorius priskiria trečiajai kartai.³² Thakur ir Schnabel išskiria iš viso šešias taikos palaikymo kartas: Pirmoji – tradicinis taikos palaikymas, antroji – ne JTO taikos palaikymas, trečioji – išplėstinis taikos palaikymas ir taikos stiprinimas, ketvirtoji – taikos primetimas, penktoji – taikos atstatymas per partnerystę, ir šeštoji – multinacionalinis taikos atstatymas ir JTO valstybių kūrimas.³³ Kenkel išskiria 5 kartas: pirmoji karta - tradicinis taikos palaikymas, antroji charakterizuojama pagal tai, jog misijose atsirado civilių užduočių dėmuo ir atsirado multidimensiškumas, trečioji – taikos primetimas (Peace enforcement), kuriose mandato keliamos užduotys iš esmės nesiskiria nuo antrosios kartos, tačiau laisvėja apribojimai naudoti jėgą, ketvirtoji – taikos stiprinimo (Peacebuilding) operacijos, kurios kombinuoja jėgos naudojimą ir civilių užduotis, savo efektu besikišančias į valstybės autonomiją, ir galiausiai penktoji – hibridinės misijos, kuriose JTO pajėgos veikia kartu su regioninėmis organizacijomis.³⁴

Reikėtų paminėti, jog misijas skirstant vien pagal laikmetį, susiduriama ir su kitomis problemomis, pavyzdžiui ONUC (UN Operation in Congo), kuri vyko 1960-aisiais, pagal naudotas

²⁸ Chawla, Shalini (2001) Trends in United Nations peacekeeping, *Strategic Analysis*, 24:10, 1895-1909

²⁹ United Nations, Principles of peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/principles-of-peacekeeping>, žiūrėta 2023-05-01.

³⁰ Doyle, Michael W., and Rosalyn Higgins. "Second-Generation Peacekeeping." *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* 89 (1995): 275–79.

³¹ Ibid.

³² Richmond, Oliver. (2002). *Maintaining Order, Making Peace*.

³³ Thakur, Ramesh, and Albrecht Schnabel. 2001. *United Nations peacekeeping operations: ad hoc missions, permanent engagement*. Tokyo: United Nations University Press.

³⁴ Kenkel, Kai Michael. "Five generations of peace operations: from the "thin blue line" to "painting a country blue"." *Revista Brasileira De Politica Internacional* 56 (2013): 122-143.

priemonės ir misijos tikslą, ši daugiau bendro turi su vadinamosiomis antrosios kartos misijomis, nei su tradiciniu taikos palaikymu. Taip pat egzistuoja problema, jog taikos palaikymo misijos praktikoje yra labai reaktyvios ir priklausomos nuo aplinkybių, todėl jos dažnai išeina už akademikų aiškiai apibrėžtų ribų.³⁵ Dėl šių priežasčių misijų chronologinė klasifikacija nėra itin naudinga.

Williams ir Bellamy siūlo kitokią tipologiją – paremtą misijų santykiu su vyraujančia tarptautine tvarka. Anot autorių, egzistuoja du pagrindiniai požūriai į taikos palaikymą: Vestfališkasis, kuomet valstybės turi absoliučią teisę į suvereniteto autonomiją, todėl taikos palaikymas turėtų orientuotis tik į pagalbą siekiant taikos tarp dviejų valstybių, ir valstybių ideologija bei santykis su visuomene neturėtų dominti taikdarių, ir post-Vestfališkasis, kuris iš esmės remiasi liberaliosios taikos teorija, jog santykiai tarp valstybių remiasi valstybių visuomenėmis ir politine sistema, ir demokratiniai režimai nelinkę kovoti tarpusavyje. Todėl post-Vestfališkosios misijos siekia ne tik taikos tarp valstybių, bet ir gerokai ambicingesnių tikslų – skatinti politinę, institucinę, socialinę ir ekonominę rekonstrukciją valstybių viduje. Autoriai taip pat išskiria trečiąjį, dėl pasikeitusio politinio klimato ir abejonių liberaliuoju taikos palaikymu atsiradusį taikos palaikymo tipą – stabilizaciją, kuomet taikos palaikymo misijos nesiekia reformuoti valstybės, bet padeda šioms užsitikrinti valdžią šalyje, tuo pačiu metu padedant civiliams išvengti ar minimalizuoti neigiamas pilietinių konfliktų pasekmes.³⁶

Autoriai taip pat išskiria šešius strateginius taikos palaikymo tikslus, šie tikslai gali būti atliekami kartu ar atskirai, misija gali vienu metu siekti kelių tikslų, ar keisti tikslus bėgant laikui, ir skirtingos misijos gali siekti skirtingų tikslų:

- **Prevencija:** Prevenciniai dislokavimai, su priimančios valstybės pritarimu, siekia iš anksto sustabdyti smurto protrūkius ar išvengti kitokių krizių atsiradimo
- **Stebėjimas:** „Tradicinio taikos palaikymo“ vizitinė kortelė, kuomet taikdariai siunčiami stebėti paliaubų susitarimo laikymosi ir siekia kurti pasitikėjimą tarp konfliktuojančių šalių
- **Pagalba:** Multidimensinės operacijos, pasitelkiančios karines, policijos bei civilių pajėgas tam, jog padėtų implementuoti taikos tarp konfliktuojančių šalių susitarimą ir pagelbėtų nuo tarptautinių veikėjų priežiūros priklausomą taiką paversti tvaria ir save išlaikančia.
- **Primetimas:** Taikos operacijos siekia primesti JTO Saugumo Tarybos valią daliai ar visoms konflikte dalyvaujančioms pusėms.

³⁵ Kenkel, Kai Michael. "Five generations of peace operations: from the "thin blue line" to "painting a country blue"." *Revista Brasileira De Politica Internacional* 56 (2013): 122-143.

³⁶ Bellamy, Alex J., Paul D. Williams. *Understanding Peacekeeping*, 3rd edition. Cambridge: Polity Press, 2021.

- Stabilizacija: Multidimensiškos, bet įprastai karinėmis pajėgomis smarkiai besiremiančios operacijos, skirtos palengvinti perėjimą nuo karo iki taikos ten, kur taikos susitarimai nėra pilnavertiški ar žlunga ir tęsiasi organizuotas smurtas.
- Administracija: Multidimensiškos po taikos susitarimo dislokuojamos operacijos, kurioms yra suteikiamas suverenitetas tam tikroje teritorijoje, kurioje misijos kontroliuojama pereinamoji administracija turi galią priimti įstatymus, yra atsakinga už teisėsaugą, kai kuriuos ekonomikos aspektus bei medijos reguliavimą.³⁷

Šie apibrėžimai pakankamai tiksliai įvardina taikos palaikymo misijų įvairovę ir veiklas, ir išvengia dažnai taikos palaikymo konceptualizavime pasitaikančių spąstų, kuomet norint sukurti konkrečią tipologiją ar apibrėžimą, yra ignoruojamas misijų kompleksiskumas ir vientisumo tiek tarpusavyje, tiek toje pačioje misijoje skirtingu metu, nebuvimas. Norint išvengti šios problemos, šiame darbe taip pat nebus pateikiamas universalus taikos palaikymo ar taikos palaikymo misijos apibrėžimas, nes dėl jau aptartų aplinkybių, tiksliausias JTO taikos palaikymo apibrėžimas yra tautologija „JTO taikos palaikymas yra tai, ką, siekiant taikos, daro JTO pajėgos“. Vietoje to, norėdamas pabrėžti po Šaltojo karo dominuojančias JTO taikos palaikymo sroves, naudosis Williams ir Bellamy pasiūlytą tipologiją, kuri ne tik yra pakankamai patogi, bet ir nusako taikos palaikymo misijų santykį su tarptautinės tvarkos kontekstu.

2.2. ŽMOGIŠKASIS SAUGUMAS

Žmogiškasis saugumas yra normatyvinė saugumo teorija, kuri teigia, jog priešingai tradiciniam saugumo supratimui, saugumo atskaitos taškas ir gavėjas yra ne valstybė, o žmogus. Kaip teigia pirmoji terminą panaudojusi, ir dažnai viena svarbiausių žmogaus saugumo teorijos formavimui laikoma ataskaita „Jungtinių Tautų Vystimosi Programa (The United Nations Development Programme, UNDP, 1994), „Saugumo konceptas per ilgai buvo interpretuojamas siaurai: kaip teritorijos saugumas nuo išorinės agresijos, ar kaip nacionalinių interesų saugojimas tarptautinėje politikoje, ar globalus saugumas nuo branduolinio holokausto grėsmės.[...] Paprastų žmonių, kurie ieškojo saugumo kasdieniame gyvenime, teisėti rūpesčiai buvo pamiršti. Didelei daliai jų saugumas simbolizuoja apsaugą nuo ligų, bado, nedarbo, nusikaltimų, socialinių konfliktų, politinių represijų ir aplinkosauginių pavojų keliamos grėsmės.“³⁸ Šis konceptas tarptautinėje bendruomenėje išpopuliarėjo greitai – praėjus nedaug laiko po koncepto pristatymo UNDP, šį, kaip vieną iš savo užsienio politikos tikslų, pradėjo naudoti Kanada, buvo pradėtos tokios saugumo iniciatyvos kaip

³⁷ Bellamy, Alex J., Paul D. Williams. *Understanding Peacekeeping*, 3rd edition. Cambridge: Polity Press, 2021.

³⁸ United Nations Development Programme, *Human Development Report 1994* (New York: Oxford University Press, 1994), 22.

Žmogiškojo Saugumo Komisija, Žmogiškojo Saugumo Patikos Fondas ir Intervencijos ir Valstybių Suverenumo Tarptautinė Komisija.

Žmogiškasis saugumas savaime yra intervencionistinė saugumo kryptis – Rhoda E. Howard-Hassman teigia, jog viena iš naujovių, kurią pasiūlė žmogiškasis saugumas, yra idėja, jog tarptautinė bendruomenė turi prievolę apsaugoti žmones intervencionistiniais metodais, kai jų valstybės nėra pajėgios to padaryti.³⁹ Kaip esminį saugumo gavėją imant žmogų, aukštyr kojomis apverčiama tradicinė-realistinė „žmogaus – valstybės“ paradigma: valstybės suverenitetas remiasi valdžios kontroliuojama teritorija, nepriklausomybe bei kitų valstybių pripažinimu, o piliečiai yra atsakingi išlaikyti šią sistemą. Vietoje to, valstybės legitimumas remiasi ne tik teritorijos kontrole, bet ir sugebėjimu pasirūpinti žmonėmis, jų teisėmis bei gerove⁴⁰. Taigi, valstybės, nesugebančios užtikrinti žmogiškojo saugumo, suverenitetu gali būti abejojama. Iš žmogiškojo saugumo kilusi ir Atsakomybės Ginti (Responsibility to Protect, R2P) doktrina⁴¹ – visuotinai priimta tarptautinė norma, jog kiekviena valstybė turi atsakomybę apsaugoti savo populiaciją nuo genocido, karo nusikaltimų, nusikaltimų prieš žmoniją ir etninio valymo, Tarptautinė bendruomenė turi atsakomybę skatinti valstybes prisiimti šią atsakomybę, ir jei valstybė nėra pajėgi to padaryti, tarptautinė bendruomenė turi būti pasiruošusi imtis kolektyvinių veiksmų.

Žmogiškasis saugumas gali apimti labai platų spektrą problemų, su kuriomis susiduria žmonės – pradinis UNDP žmogiškojo saugumo koncepto pasiūlymas teigia, jog „Žmogiškasis saugumas, galima teigti, turi du aspektus. Visų pirma, tai reiškia saugumą nuo tokių nuolatinių grėsmių, kaip alkis, ligos ir represijos. Visų antra, tai reiškia apsaugą nuo staigių ir žalingų įprasto gyvenimo sutrukdyimų – namuose, darbovietėje ar bendruomenėse“⁴². UNDP ataskaita siūlo septynis konkrečius elementus, iš kurių susidaro žmogiškasis saugumas: Ekonominis saugumas, maisto saugumas, sveikatos saugumas, aplinkos saugumas, asmeninis saugumas, bendruomenės saugumas ir politinis saugumas.⁴³ Ši, „plati“ prieiga ir toliau laikoma vienu pagrindinių būdų kalbėti apie žmogiškąjį saugumą, tačiau egzistuoja ir kitos prieigos, nesutinkančios su tokia plačia žmogaus saugumo sąvoka. Siauresnė prieiga, kuria vadovavosi savo užsienio politikos formavime Kanada, akcentuoja ginkluotų konfliktų ir valdžios represijų keliamą pavojų saugumui ir kritikuoja plataus žmogiškojo saugumo koncepciją, kaip iš esmės teisingą savo požiūriu, jog žmogiškojo saugumo problemos yra tarpusavyje

³⁹ Howard-Hassmann, R. E. (2012). Human Security: Undermining Human Rights? *Human Rights Quarterly*, 34(1), 88–112.

⁴⁰ Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(1), 77–94.

⁴¹ International Commission on Intervention and State Sovereignty: The Responsibility to Protect, <https://www.idrc.ca/en/book/responsibility-protect-report-international-commission-intervention-and-state-sovereignty>

⁴² United Nations Development Programme Human Development Report 1994 (New York: Oxford University Press, 1994), p. 23.

⁴³ Ibid.

susijusios, bet dėl savo platumo absoliučiai nenaudingą analitiškai⁴⁴. Trečia prieiga, kaip ją išskiria Edward Newman, yra dažniau pasitaikanti politikos formavime, kaip bendra sąvoka, skirta apimti netradicines saugumo problemas – ŽIV/AIDS, narkotikus, terorizmą, nehumaniškus ginklus, ir prekybą žmonėmis – taip siekiant pritraukti daugiau dėmesio šių problemų sprendimui - šis sąvokos naudojimas nėra susijęs su platesniu žmogiškojo saugumo suvokimu ir gali būti laikomas politiniu įrankiu⁴⁵.

Žmogiškasis saugumas neretai yra kritikuojamas. Pirmoji kritikos banga, apie kurią jau buvo užsiminta, yra dėl šio koncepto platumo – žmogiškasis saugumas yra toks viską apimantis, ir visas grėsmes žmogaus saugumui įtraukiantis konceptas, kad iš esmės praranda bet kokią prasmę, ypač kaip analitinė priemonė. Šią nuomonę yra išreiškę nemažai saugumą tyrinėjanti mokslininkų, pavyzdžiui B. Buzan, kaltinantis žmogiškąjį saugumą tarptautinio saugumo redukcionalizmu⁴⁶, ar R. Paris, teigdamas, jog jei žmogiškasis saugumas reiškia beveik viską, iš esmės jis nereiškia nieko⁴⁷. Iš tiesų, yra tyrėjų, kurie žmogiškojo saugumo idėją išplečia iki „socialinių, psichologinių, politinių ir ekonominių faktorių, kurie skatina ir saugo žmogaus gerovę bėgant laikui“⁴⁸, taip apimant kone viską, kas gali pakenkti žmogui. Kritinio saugumo perspektyvos atstovai taip pat kritikuoja žmogiškąjį saugumą - nors abi šios saugumo priegios atmeta valstybės centrinę rolę, kritinio saugumo tyrėjai į žmogiškąjį saugumą žiūri atsargiai ir skeptiškai. Tam yra kelios priežastys, tarp jų – konceptualumo neišvystymas ir teoretinis silpnumas, požiūris į žmogiškąjį saugumą kaip į hegemoninį diskursą dėl šio pritaikymo politikos formavime, ir galimo šios priegios panaudojimo legitimizuoti didesnę valstybės kontrolę, galiausiai žmogiškojo saugumo, kaip liberaliojo kultūrinio imperializmo įrankio įvaizdis.⁴⁹

Visgi, nepaisant žmogiškojo saugumo trūkumų iš akademinės pusės, ši prieiga gali būti naudingas įrankis konceptualizuojant ir atkreipiant dėmesį į problemas, kurios nepatenka po tradicinio saugumo „skėčiu“, tuo pat metu atsiskiriant nuo kritinio saugumo savo sugebėjimu orientuotis į praktinį pritaikymą ir ieškoti problemų sprendimo, veikiant esamoje struktūroje.

⁴⁴ Mack, Andrew. "A Signifier of Shared Values." *Security Dialogue* 35, no. 3 (2004): 366–67.

⁴⁵ Newman, E. (2010). *Critical human security studies*. *Review of International Studies*, 36(1), 77–94.

⁴⁶ Buzan, Barry. "A Reductionist, Idealistic Notion That Adds Little Analytical Value." *Security Dialogue* 35, no. 3 (2004): 369–70.

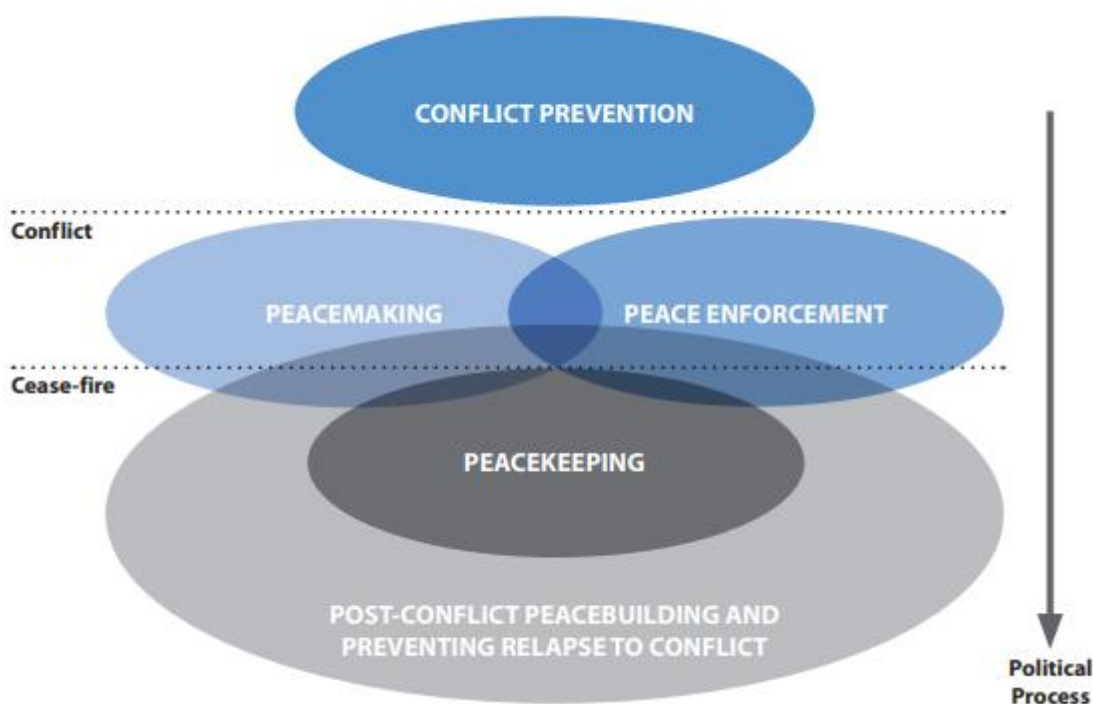
⁴⁷ Paris, Roland. "Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?" *International Security* 26, no. 2 (2001): 87–102.

⁴⁸ Leaning, Jennifer. "Psychosocial Well-Being over Time." *Security Dialogue* 35, no. 3 (2004): 354–55.

⁴⁹ Newman, E. (2010). *Critical human security studies*. *Review of International Studies*, 36(1), 77–94.

2.3. ŽMOGIŠKOJO SAUGUMO IR JTO TAIKOS PALAIKYMO SĄSAJOS

Galima išvystyti kelias sąsajas tarp žmogiškojo saugumo ir JTO taikos palaikymo misijų. Pirmoji – jungtis tarp taikos stiprinimo ir žmogiškojo saugumo principų. JTO taikos stiprinimą įvardija kaip vieną iš veiklų, kuria užsiima JTO bei kiti tarptautiniai veikėjai, siekdami tarptautinės taikos ir stabilumo, po kuria patenka ir taikos palaikymas (Lentelė 1). Viena iš taikos palaikymo doktriną formuojančių ataskaitų - JTO Taikdarystės Operacijų Principai ir Gairės (UN Peacekeeping Operations Principles and Guidelines, taip pat vadinama Capstone doktrina) – taikos stiprinimą apibrėžia kaip „priemonių spektrą, skirtą sumažinti konflikto atsiradimo ar atsinaujinimo grėsmę stiprinant nacionalinius pajėgumus visuose konflikto valdymo lygiuose ir padėti pamatus tvariai taikai bei vystimuisi. Taikos stiprinimas yra sudėtingas, ilgalaikis būtinų tvariai taikai sąlygų kūrimo procesas“⁵⁰.

Lentelė 1. Taikos ir Saugumo veiklų sąryšiai, šaltinis UN,
https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf

Sąsajos tarp žmogiškojo saugumo ir taikos stiprinimo yra pakankamai akivaizdžios - abu šie konceptai yra kilę iš humanitarizmo, susiję su kompleksiniu požiūriu į problemas ir praktinių sprendimų šioms spręsti paieška, neatmeta valstybės rolės saugumo užtikrinime, tačiau nepripažįsta šios absoliutaus autoriteto bei suverenumo. Anot Oliver P. Richmond, žmogiškasis saugumas padeda taikos stiprinimui išspręsti legitimumo problemą, kylančią iš nesikišimo (non-intervention) normos,

⁵⁰ UN Peacekeeping Operations Principles and Guidelines,
https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf, 18

bei sukuria normatyvinį pagrindą tarptautinės bendruomenės veiksams, atsakantiems į kylančias krizes ir konfliktus.⁵¹ Apie tai, jog tradicinės saugumo priemonės nesugeba patenkinti tarptautinės bendruomenės keliamų poreikių tarptautiniam saugumui, kalba N. Thomas ir W. T. Tow, remdamiesi sėkmingu humanitarinių taikos stiprinimo operacijų Haityje bei Rytų Timore pavyzdžiu. Autoriai teigia, jog žmogiškojo saugumo priemonės nutiesia tiltą tarp tarptautinio saugumo, kuris yra priklausomas nuo tarptautinės bendruomenės narių vidaus elgesio, ir šiuolaikinės tarptautinės tvarkos.⁵²

Žmogiškojo saugumo bei JTO taikos palaikymo interakcija nagrinėjama ir per pozityvios taikos prizmę. Pozityvią taiką pirmasis apibrėžė J. Galtung, išskirdamas du taikos tipus – neigiamą taiką, kuri yra tiesioginio smurto nebuvimas, ir pozityvią taiką – struktūrinio smurto nebuvimas, vedantis į ilgalaikį stabilumą, ir paremtas esminių smurto priežasčių, kaip ekonominė ar socialinė nelygybė, eliminavimu.⁵³ Apie tai kalba C. Breen, analizuodama *jus post bellum* – teoriją, teigiančią, jog konflikto dalyvių teisės ir atsakomybės nesibaigia kartu su konfliktu, o tęsiasi į post-konflikto periodą – pozityvios taikos ir žmogiškojo saugumo sąvokų interakciją, ir tai, kaip šios sąvokos veikia JT Saugumo Tarybos, atsakingos už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą ir taikos palaikymo operacijų mandatus.⁵⁴ Teigiama, jog Saugumo Taryba yra pajėgi kreipti dėmesį į individų ir bendruomenių poreikius post-konflikto periodu, ir tokia priemonė yra naudinga, nes padeda implementuoti efektyvesnius būdus užtikrinti saugumą ir taiką – todėl Saugumo Taryba turi atsakomybę kurti pozityvią taiką, susijusią su ekonominiu bei socialiniu vystymuisi bei žmonių teisių standartais.⁵⁵

Kita sąsaja tarp žmogiškojo saugumo ir JTO taikos palaikymo misijų yra per POC. Šiuo atveju kalbama apie siauresnę žmogiškojo saugumo priemonę, kuomet išskirtinis dėmesys skiriamas karo bei konfliktų keliamai grėsmei žmonėms – galima teigti, jog POC savo tikslu yra tiesioginė šių principų implementacija taikos palaikymo misijose. Vienas pagrindinių modernių JTO taikos palaikymo misijų tikslų yra būtent apsaugoti civilius, kuriems konflikto teritorijoje kyla pavojus, ir POC yra įvardijamas kaip vienas pagrindinių būdų integruoti žmogaus teisių režimą į taikos palaikymo operacijas⁵⁶. Nors žmogaus teisės ir žmogiškasis saugumas nėra tapačios sąvokos, tačiau neretai

⁵¹ Richmond, Oliver P. "Emancipatory Forms of Human Security and Liberal Peacebuilding." *International Journal* 62, no. 3 (2007): 458–77.

⁵² Thomas, Nicholas, and Tow, William T. "The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention." *Security Dialogue* 33, no. 2 (2002): 177–92.

⁵³ Galtung, Johan. "Violence, Peace, and Peace Research." *Journal of Peace Research* 6, no. 3 (1969): 167–91.

⁵⁴ Breen, Claire. "Reimagining the Responsibility of the Security Council to Maintain International Peace and Security: The Contributions of 'Jus Post Bellum', Positive Peace, and Human Security." *Peace Research* 43, no. 2 (2011): 5–50.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Di Razza, Namie, and Sherman, Jake. "Human Rights in UN Peacekeeping." *Integrating Human Rights into the Operational Readiness of UN Peacekeepers*. International Peace Institute, 2020.

persidengia⁵⁷, nes abi koncentruojasi į tas pačias individui kylančias grėsmes. Taigi galima teigti, jog egzistuoja tiesioginis ryšys tarp POC ir žmogiškojo saugumo idėjų.

Atskiros paminėjimo reikalauja ir iš žmogiškojo saugumo kilusio R2P principo bei POC sąveika. Paul D. Williams teigia, jog šios dvi savokos negali būti atsiejamos, nes kyla iš to paties normatyvinio tikslo ir persidengia ties problemomis, kurias mėgina išspręsti, todėl JTO taikdariai veikia ir kaip R2P, ir kaip POC operacionalizavimo instrumentai.⁵⁸ Šios dvi savokos gretinamos dėl kelių priežasčių - abi idėjos kyla iš rūpesčio užtikrinti individų bei civilių populiacijos apsaugą nuo jiems kylančių grėsmių, tiek R2P, tiek POC kyla iš tų pačių tarptautinės teisės konceptų ir konvencijų, konkrečiai JT chartijos, tarptautinės humanitarinės teisės, pabėgėlių teisės ir žmogaus teisių teisės, šios savokos panašios tiek savo valstybių svarbos masinių nusikaltimų sustabdymo pripažinimu, tiek panašiais įrankiais įgyvendinti savo tikslus naudojimu, pripažįstant ne tik prievartinius mechanizmus bei karinę intervenciją, bet ir svarbią diplomatinių priemonių, tarptautinių organizacijų, NVO ir kitų civilių rolę.⁵⁹ Tiesa, POC yra gerokai platesnė savoka savo sprendžiamomis problemomis, tuo tarpu R2P fokusuojasi ne tik į ginkluoto konflikto situacijas, bet ir į bendrą politinį kontekstą. Šios ir kitos priežastys įrodo, jog R2P ir POC yra glaudžiai susijusios, bet neidentiškos savokos, kurios yra svarbios taikos palaikymo misijų veikimui.⁶⁰ M. Berdal teigia, jog santykis tarp R2P ir taikos palaikymo misijų yra komplikotas todėl, jog R2P normatyvinė jėga padarė įtaką JT taikos palaikymui, ką galima pastebėti tame, jog po 1999 beveik visose JT taikos palaikymo misijose viena iš pagrindinių užduočių yra „apsaugoti civilius nuo neišvengiamo fizinio smurto pavojaus“, tačiau šis mandatas iškėlė lūkesčius, kuriuos JT taikdariai įgyvendinti itin sunku, taip sukuriama paradoksas – sukeliama lūkesčius, kurių įgyvendinti neįmanoma, sukuriama situacijos, kuriose masiniams nusikaltimams, fundamentaliai svarbiems R2P, ne tik leidžiama įvykti, bet kai kuriais atvejais, šie tampa labiau tikėtini.⁶¹

Taigi, galima teigti, jog žmogiškasis saugumas yra tiesiogiai susijęs su kertinėmis post-Vestfališkojo taikos palaikymo idėjomis per tris esminius taikos palaikymo aspektus - taikos stiprinimą, pozityvios taikos kūrimą ir POC. Nenuostabu, nes post-Vestfališkąjo taikos palaikymo ir žmogiškojo saugumo idėjos formavosi panašiu metu, tame pačiame po Šaltojo karo tarptautinėje bendruomenėje atsiradusių humanitarinių nuotaičių fone. Žmogiškasis saugumas naudingas taikos

⁵⁷ Howard-Hassmann, Rhoda E. "Human Security: Undermining Human Rights?" *Human Rights Quarterly* 34, no. 1 (2012): 88–112.

⁵⁸ Williams, Paul D., 'The R2P, Protection of Civilians, and UN Peacekeeping Operations', in Alex J. Bellamy, and Tim Dunne (eds), *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect*, Oxford Handbooks (2016; online edn, Oxford Academic, 3 Aug. 2016)

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Berdal, M. (2015). *United Nations peacekeeping and the Responsibility to Protect*. In R. Thakur & W. Maley (Eds.), *Theorising the Responsibility to Protect* (pp. 223-248). Cambridge: Cambridge University Press.

palaikymo misijoms dėl savo, kaip teorinės priegigos patogumo politinių sprendimų priėmimui, tuo tarpu taikos palaikymo misijos pasitarnavo žmogiškojo saugumo tyrinėtojams kaip argumentas, pagrindžiantis žmogiškojo saugumo, kaip naujos saugumo priegigos, egzistavimo prasmę ir prisidėjo prie žmogiškojo saugumo konceptualizacijos, todėl natūralu, jog žmogiškasis saugumas yra integrali post-Vestfališkojo JTO taikos palaikymo dalis, reikalaujanti išskirtinio dėmesio.

2.4. KAIP ORGANIZUOJAMOS JTO TAIKOS PALAIKYMŲ MISIJOS?

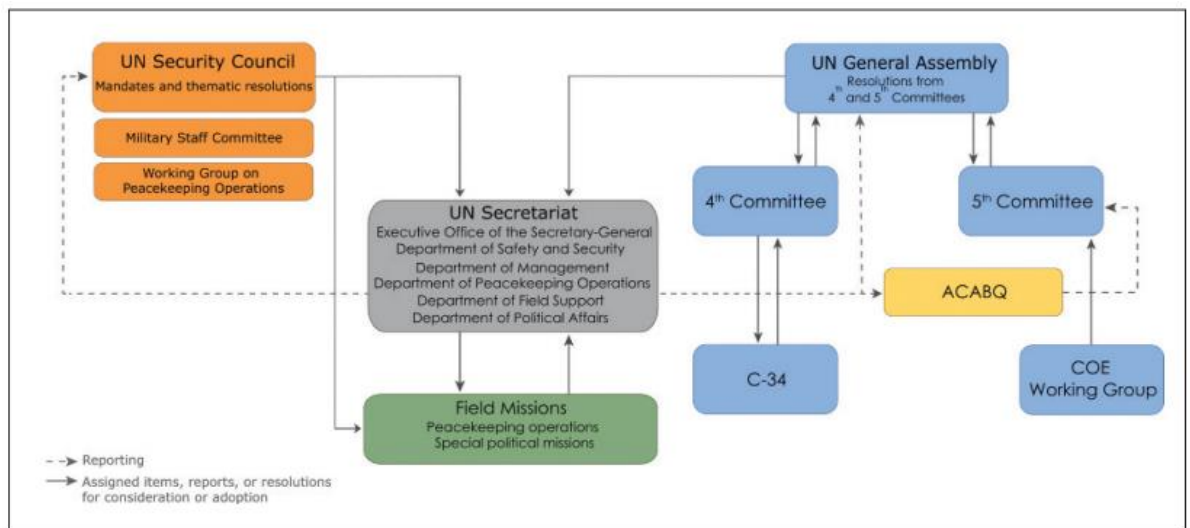
Norint plačiau suprasti kaip veikia JTO taikos palaikymo misijos, būtina pažvelgti į JTO organizacinį aparatą, pagrindinius už taikos palaikymo misijų politikos formavimą atsakingus veikėjus bei vietas, kuriose susikerta šių interesai. Šioje dalyje remiuosi Lisa Sharland ataskaita „Kaip Kuriama Taikos Palaikymo Politika: Naviguojant Tarpvalstybinius JTO Procesus“ (How Peacekeeping Policy Gets Made: Navigating Intergovernmental Processes at the UN, 2018), išsamiai apžvelgiančia JTO taikos palaikymo organizacinę pusę⁶².

Tarpinstituciniai JTO taikos palaikymo procesai yra pakankamai sudėtingi (Lentelė 2.). Trys pagrindiniai tarpvyriausybiniai kasmet taikos palaikymo politiką formuojantys organai yra Saugumo Taryba, Penktasis komitetas ir C-34 (per Ketvirtąjį komitetą), taip pat egzistuoja pagalbiniai organai bei darbo grupės. Narės valstybės yra reprezentuojamos kiekviename iš šių institucinių organų, ir šių įtaka skiriasi pagal tai, ar valstybė turi nuolatinę vietą Saugumo Taryboje, prisideda prie taikos palaikymo kariais ar policijos pajėgomis (Troop Contributing Country/Police Contributing Country, TCC/PCC), yra viena iš pagrindinių finansų donorių ir ar yra valstybė, šiuo metu priimanti taikos palaikymo misiją. Svarbią rolę politikos formavime užima ir JTO Sekretoriatas, išleisdamas politinius dokumentus bei mokymosi medžiagą taikdarius.⁶³

Generalinės Asamblėjos rolė formuojant taikdarystės politiką yra ribota, tačiau vis tiek svarbi – Plenariniai posėdžiai atlieka minimalų vaidmenį taikos palaikyme, bet atsakomybė už taikos palaikymą priklauso dviems komitetams – Ketvirtajam (Specialusis politinis ir dekolonizacijos komitetas, Special Political and Decolonization) bei šio dukteriniam Specialiajam Komitetui dėl Taikos Palaikymo Operacijų (Special Committee on Peacekeeping Operations, C-34) ir Penktajam (Administracinis ir biudžetinis komitetas, Administrative and Budgetary).

⁶² Sharland, L. (2018). How Peacekeeping Policy Gets Made: Navigating Intergovernmental Processes at the UN, <https://www.ipinst.org/2018/05/navigating-intergovernmental-processes-at-the-un>

⁶³ Ibid.

Lentelė 2. JTO Taikos palaikymo tarpvyriausybiniai santykiai ir ataskaitiniai procesai. Autorė Lisa Sharland, šaltinis How Peacekeeping Policy Gets Made: Navigating Intergovernmental Processes at the UN, 10

Kiekvienais metais Ketvirtasis komitetas organizuoja debatus dėl taikos palaikymo apžvalgos, kurie yra pirma proga Sekretariatui susipažinti su šalių narių prioritetais ir siūlomomis ir prioritetizuojamomis reformomis. C-34, unikalus tuo, jog jame vykstančiose derybose dalyvuoja karinių, policijos bei civilių pajėgų delegatai, atstovaujantys lauko operacijų pusę, kasmet keturioms savaitėms susirenka su tikslu pateikti ataskaitą su pasiūlymais ir rekomendacijomis taikos palaikymui. Dėl šio įtakos taikos palaikymo politikai yra diskutuojama – iš vienos pusės, Sekretariatas yra atskaitingas C-34, ir turi parodyti, jog į šio pasiūlymus yra atsižvelgiama, tačiau iš kitos pusės, valstybės, turinčios galios ir kituose organuose, į C-34 žiūri kaip į politinį įrankį, o ne kaip į forumą, turintį realią galią politikos formulavime. Penktasis Komitetas, atsakingas už JTO administracinius ir biudžetinius reikalus, taip pat atlieka rolę politikos formavime per sprendimus dėl taikos palaikymo misijų finansavimo. Šie sprendimai yra priimami konsensuso būdu, ir pagrindinis iššūkis, su kuriuo susiduria penktasis komitetas, yra surasti kompromisą tarp lauko misijų poreikių ir to, ką yra pasiryžę mokėti pagrindiniai finansiniai donoriai.⁶⁴

Saugumo Taryba formuoja politikos formavimo kryptį per: Rezoliucijas autorizuoti ir atnaujinti misijų mandatus, bei temines rezoliucijas dėl įvairių kompleksinių klausimų, kaip, pavyzdžiui, taikos palaikymas, civilių apsauga, vaikai ir ginkluoti konfliktai ar taikos tvarumas. Didžiausia įtaką misijų mandatams turi nuolatinę poziciją Saugumo Taryboje užimančios šalys (P5) – Jungtinė Karalystė, JAV, Prancūzija, Rusija ir Kinija, ypatingai prie mandato kūrimų prisideda pirmosios trys šalys.⁶⁵ Šios šalys, dėl savo veto galių, turi paskutinį žodį dėl misijų autorizavimo, pavyzdžiui, 2013-aisiais

⁶⁴ Sharland, L. (2018). How Peacekeeping Policy Gets Made: Navigating Intergovernmental Processes at the UN, <https://www.ipinst.org/2018/05/navigating-intergovernmental-processes-at-the-un>

⁶⁵ Sievers, L and Daws, S., "A Historical Overview of the 'Lead Country' or 'Penholder' Practice," in The Procedure of the UN Security Council, 4th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2014)

Sekretoriatas abejojo dėl misijos Malyje, tačiau Saugumo Taryba nusprendė ją pradėti⁶⁶. Šie sprendimai turi didelę įtaką taikos palaikymo politikos evoliucijai ir kryptiai, ir verčia JTO Sekretariatą kurti naujus įrankius, būtinus mandatų implementavimui. Tuo pačiu metu Saugumo Taryba stengiasi neužsiimti politikos mikrovaldymu ir palieka erdvės kitiems instituciniams organams. Saugumo Taryba taip pat turi dukterinių organų, kurie atlieka patariamąjį vaidmenį sprendimų priėmime, kaip, pavyzdžiui, Karinio Štabo Komitetas (Military Staff Committee, MSC), kuris padeda siekti kooperacijos tarp Saugumo Tarybos, Sekretoriato ir TCC/PCC.

Pagrindinė atsakomybė rengiant taikos palaikymo politiką ir gaires priklauso JTO sekretariatui, ypač DPO, DOS (Operacinės Paramos Departamentas, Department of Operational Support) ir DPPA (Politinių ir Taikos Stiprinimo Reikalų Departamentas, Department of Political and Peacebuilding Affairs)⁶⁷. Sekretoriatas turi kelias funkcijas taikos palaikymo politikoje – pirma, Sekretariatui atskaitingi departamentai kuria politiką, gaires, ir mokymosi medžiagą, kuri nurodo, kaip veikti karinėms, policijos ir civilių pajėgoms misijų vykdyme. Antra, Sekretoriatas atlieka svarbią rolę padėdamas ir implementuoti gaires ir stebėdamas šių pritaikymą praktikoje, nes nors karinių bei policijos pareigūnų apmokymas prieš dislokavimą priklauso nuo šiuos skiriančių valstybių, už apmokymus misijose yra atsakingas Sekretoriatas. Šis taip pat matuoja ir vertina politikos implementavimą praktikoje ir informuoja apie tai valstybes, kurios kuria taikos palaikymo politiką kituose tarpvyriausybinuose organuose. Taip pat reiktų paminėti, jog ne visa taikos palaikymo politika yra kuriama JTO būstinėje, misijos kartais būna priverstos improvizuoti dėl nenumatytų įvykių, šių situacijų kuriamos inovacijos taip pat turi atsispindėti politikoje, užtikrinant, jog taikos palaikymo politika atspindėtų misijų realius poreikius.⁶⁸

Būtina paminėti, jog taikos palaikymo misijų politikos formavimas yra politinis procesas – derinantis daugybės skirtingų veikėjų su skirtingu įtakos lygiu interesus. Nė vienas iš prieš tai minėtų tarpvyriausybinių organų nėra monolitinis – kiekviename iš jų skirtingos valstybės ar skirtingi departamentai siekia savų tikslų ir mėgina daryti įtaką kitiems veikėjams.⁶⁹ Be šių pagrindinių organų, egzistuoja ir neformalios grupės bei iniciatyvos, kuriose taip pat formuojama su taikos palaikymu susijusi politika, kurią toliau mėginama įtraukti į oficialią darbotvarkę prieš tai aptartuose instituciniuose mechanizmuose. Vis dėl to galima pastebėti, jog esminiai būdai, kaip konstruojama taikos palaikymo politika, yra Saugumo Tarybos kuriami mandatai bei Sekretoriato kuriama politika,

⁶⁶ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the Situation in Mali, UN Doc. S/2013/189, March 16, 2013

⁶⁷ Prieš 2019 metus įvykusią reformą, šie departamentai buvo atitinkamai žinomi kaip DPKO – Department of Peacekeeping Operations (Taikos Palaikymo Operacijų Departamentas), DFS – Department of Field Support (Lauko Paramos Departamentas) ir DPA – Department of Political Affairs (Politinių Reikalų Departamentas).

⁶⁸ Sharland, L. (2018). How Peacekeeping Policy Gets Made: Navigating Intergovernmental Processes at the UN, <https://www.ipinst.org/2018/05/navigating-intergovernmental-processes-at-the-un>

⁶⁹ Ibid.

gairės ir nurodymai, tuo tarpu kiti organai su sprendimais dažniausiai nėra susiję tiesiogiai. Dėl šių priežasčių darbe bus analizuojama būtent Sekretoriato išleisti kertiniai dokumentai, misijų mandatai bei taikos palaikymo politikos pritaikymas operaciniame lygmenyje.

3. JTO TAIKOS PALAIKYMO DOKTRINOS POKYČIAI

Pirmojoje tyrimo dalyje siekiu ištirti JT taikos palaikymo doktrinos pokyčius žmogiškojo saugumo atžvilgiu – kaip JTO mėgina reformuoti savo taikos palaikymo operacijas bei institucijas, atsižvelgiant į gautą kritiką bei lauko operacijų poreikius. Kaip jau minėta prieš tai, siekiant šio tikslo nagrinėjami pagrindiniai nuo 1992-ųjų iki 2017-ųjų Sekretoriato ar Generalinio sekretoriaus sukurti ar užsakyti dokumentai, nes šie atspindi Sekretoriato – JTO institucijos, atsakingos už JTO taikos palaikymo misijų organizavimą - oficialiosios doktrinos formavimą. Šis laikotarpis pasirinktas dėl to, jog būtent 1992-aisiais pasirodė tuometinio Generalinio Sekretoriaus Boutros Boutros-Ghali ataskaita „An Agenda for Peace“, aprašanti naujųjų, post-Vestfališkųjų misijų realijas, problemas, su kuriomis susiduria modernusis taikos palaikymas bei išreiškiamą nuomonę, kokių tikslų misijos turėtų siekti ateityje, ir ši ataskaita yra pasirinkta kaip atskaitos taškas, nuo kurio analizuojami pokyčiai. Tuo tarpu 2017-ieji metai pasirinkti todėl, jog tyrimo rašymo metu, būtent tais metais buvo įkurta paskutinė taikos palaikymo misija.

Pasirinkti tyrinėti šie dokumentai: „Taikos Darbotvarkė“ (An Agenda for Peace, 1992 m.), Brahimi ataskaita (2000 m.); Aukšto Lygio Ekspertų Grupės dėl Grėsmių, Iššūkių ir Pokyčių Ataskaita (Report of High-level Panel on Threats, Challenges and Change, 2004 m.), „Taikos operacijos 2010“ reformų strategija („Peace operations 2010” reform strategy, 2006 m.), Capstone doktrina (Capstone doctrine, 2008 m.), Nauja Partnerystės Darbotvarkė: Naujojo Horizonto JTO taikos palaikymui sudarymas (A New Partnership Agenda: Charting a New Horizon for UN Peacekeeping, 2009 m.), Aukšto lygio Nepriklausomos Ekspertų Grupės dėl JTO taikos Operacijų ataskaita (Report of the High level Independent Panel on Peace Operations, HIPPO, 2015). Didžiąją dalį šių dokumentų, kaip pagrindinius taikos palaikymo operacijų reformų šaltinius, nurodo pati JTO organizacija, tuo tarpu „Taikos Darbotvarkė“ pasirinktas kaip atskaitos taškas ir pirmasis modernųjį taikos palaikymą kodifikuojantis oficialus dokumentas. Visi šie dokumentai analizuojami išskiriant tris kategorijas: dvi iš jų, civilių apsauga (POC) bei taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas yra taikos palaikymo operacijų aspektai, kuriuose yra integruojamas žmogiškasis saugumas, tuo tarpu trečioji, neigiamas misijų poveikis, yra skirta atpažinti, ar taikos palaikymo misijų politika stengiasi įvertinti galimą neigiamą JTO misijų įtaką priimančios šalies žmonėms ir jų saugumui, dėl kurios JTO taikos palaikymo operacijos sulaukia itin daug kritikos.

3.1. „TAIKOS DARBOTVARKĖ“

„Taikos Darbotvarkė“ parašyta tuometinio JTO Generalinio Sekretoriaus Boutros Boutros-Ghali, yra analizė ir rekomendacijos Saugumo Tarybai, kaip sustiprinti JTO sugebėjimus prevencinės diplomatijos, taikdarystės ir taikos palaikymo srityse. Ataskaita pabrėžia optimistines nuotaikas dėl JTO sugebėjimo užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą dėl pasikeitusio tarptautinio politinio konteksto, ir įvardija JTO saugumo dalį kaip centrinę konfliktų prevencijos ir išsprendimo instrumentą.⁷⁰ Ataskaitoje yra minimi visi elementai, kurie sudaro žmogiškąją saugumą, jie yra išskiriami kaip naujos ar jau egzistuojančios rizikos tarptautiniam stabilumui, tačiau atsakomybė suvaldyti šias grėsmes yra priskiriama tarptautinei bendruomenei plačiąja prasme ir Saugumo Tarybai siaurąja, tuo tarpu Sekretoriato ir Generalinio sekretoriaus vaidmuo yra skatinti kooperaciją tarp skirtingų JTO organų, taikos palaikymo misijų doktrinos ir žmogiškojo saugumo sąsajos minimalios.

Civilių apsauga (POC): Buvusių karo zonų išminavimas (1997-aisiais Kanada, besivadovaudama žmogiškojo saugumo principais, iniciavo Otavos Sutartį, skirtą uždrausti priešpėstines minas). Atsakomybė įgyvendinti POC principus neminama.⁷¹

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: Kaip būtina misijos sėkmei sąlyga, įvardijamas taikos konsolidavimas per kariaujančių pusių nuginklavimą ir tvarkos atstatymą, ginklų saugojimą ir galima naikinimą, pabėgėlių repatriaciją, saugumo personalo paramą apmokant vietines pajėgas, rinkimų stebėjimą, pastangas apsaugoti žmogaus teises, valstybinių institucijų reformavimą ir stiprinimą, ir politinio įsitraukimo procesų skatinimą.⁷² Atskirai siūloma, jog Taikos stiprinimas turėtų būti vykdomas bendrų tarpvalstybinių projektų pavidalu.⁷³

Neigiamas misijų poveikis: Neminama.

3.2. BRAHIMI ATASKAITA

2000-ųjų kovą tuometinis JTO Generalinis Sekretorius Kofi Annan sušaukė ekspertų grupę dėl Jungtinių Tautų Taikos Operacijų įvertinti egzistuojančios sistemos trūkumus ir pasiūlyti realistiškas rekomendacijas pokyčiams. Šios grupės parengta ataskaita, žinoma kaip Brahimi ataskaita dėl grupės pirmininko Lakhdar Brahimi, buvusio Alžyro užsienio reikalų ministro, tapo vienu žinomiausių ir dažniausiai minimų dokumentų, kalbant apie JTO taikos operacijų doktriną. Ataskaitoje kalbama apie pasikeitusį taikos operacijų pobūdį, ir tiek realistiškų mandatų, tiek resursų jiems įgyvendinti

⁷⁰ Boutros-Ghali, Boutros, An Agenda for Peace, <https://digitallibrary.un.org/record/145749?ln=en>

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

⁷³ Ibid

būtinybę.⁷⁴ Dokumentas remiasi bendra *Jungtinių* tautų vizija, kuomet taikos palaikymo misija gali būti laikoma sėkmingai pabaigiama, kai valstybės žmonėms sukuriama galimybė kurti taiką, stiprinti demokratiją ir apsaugoti žmogaus teises, bei akcentuojamas JTO, kaip žmonėms priklausančios organizacijos Raison d'être – padėti nesantaikos apimtoms bendruomenėms ir palaikyti bei atstatyti taiką.⁷⁵

Civilių apsauga (POC): Taikos operacijos turi būti pasiruošusios prisiimti atsakomybę įgyvendinti Saugumo Tarybos pasirinktus veiksmus siekiant sustabdyti civilių įtraukimą į karinius veiksmus ir užtikrinti humanitarinės pagalbos civiliams tiekimą. Mandatuose turėtų būti nurodyta, ar operacija turi igaliojimus naudoti jėgą.⁷⁶ Taip pat paminima, jog taikdariai, kurie yra smurto prieš civilius liudininkai, turėtų būti laikomi autorizuotais smurtą sustabdyti. Keliamas klausimas dėl per plataus mandato civiliams apsaugoti, ir galimo neatitikimo tarp misijai keliamų lūkesčių ir skiriamų resursų.⁷⁷

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: Taikos stiprinimas laikomas integraliu taikos palaikymo misijų sėkmei – yra įvardijamas taikdarių uždavinys išlaikyti saugią aplinką taikos stiprinimo pajėgoms, kurios savo ruožtu turi padėti politiniams, socialiniams ir ekonominiams pokyčiams, kuriantiems savarankiškai saugią aplinką.⁷⁸ Integruotas taikos stiprinimas veikia kaip „išėjimo strategija“ taikos palaikymo operacijoms. Ilgalakis konfliktų sprendimas turi pašalinti struktūrinės konflikto priežastis, kurios gali būti ekonominės (skurdas, turto paskirstymas ar korupcija), politinės, susijusios su aplinka ar resursų trūkumu (varžymasis dėl riboto vandens), etninės, religinės, ar susijusios su žmogaus teisių pažeidimais. Žmogaus teisių aspektas yra būtinas efektyviam taikos stiprinimui.⁷⁹

Neigiamas misijų poveikis: Neminima.

3.3. AUKŠTO LYGIO EKSPERTŲ GRUPĖS DĖL GRĖSMIŲ, IŠŠŪKIŲ IR POKYČIŲ ATASKAITA

Aukšto Lygio Ekspertų Grupės dėl Grėsmių, Iššūkių ir Pokyčių Ataskaita, išleista 2004-ųjų gruodį, skirta įvertinti tuometines grėsmes tarptautiniam saugumui ir taikai, yra dokumentas, siekiantis sukurti naują tarptautinio-kolektyvinio saugumo struktūrą.⁸⁰ Ekspertų grupė teigia, jog

⁷⁴ UN, Report of the Panel on United Nations Peace Operations, <https://peacekeeping.un.org/en/brahimi-report-0>

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ UN, A more secure world: our shared responsibility, <https://digitallibrary.un.org/record/536113?ln=en>

tokios grėsmės, kaip terorizmas, pilietiniai karai ar itin didelis skurdas yra tarpusavyje susiję ir negali būti sprendžiamos pavieniui, todėl plėtra yra būtinas naujojo kolektyvinio saugumo pagrindas – skurdas ar ligos yra grėsmės savaime, bet kartu jos kuria ir aplinką, kurioje tokios grėsmės, kaip pilietiniai konfliktai, pasidaro labiau tikėtinas.⁸¹ Ekspertų grupė teigia, jog jokia valstybė nėra pajėgi viena pati visiškai apsaugoti nuo grėsmių, ir negalima daryti prielaidos, jog kiekviena valstybė visad bus pajėgi ar norinti įvykdyti savo atsakomybę apsaugoti savo žmones.⁸² Ši, žmogiškojo saugumo prieiga besiremianti ataskaita legitimizuoja post-Vestfališkųjų misijų veiksmus siekiant POC principų įgyvendinimo bei akcentuoja žmogiškojo saugumo svarbą misijų esamų tikslų įgyvendinimui, tačiau nekuria naujų siekių taikos palaikymui ir labai mažai kalba apie taikos palaikymo misijas iš praktinės pusės.

Civilių apsauga (POC): Rekomenduojama Saugumo Tarybai iki galo implementuoti rezoliuciją 1265 dėl civilių apsaugos karinio konflikto metu ir imtis veiksmų dėl taikos operacijų personalo sugebėjimų apsaugoti civilius didinimo. Visos taikos operacijos, tiek taikos palaikymo, tiek taikos primetimo, turėtų gauti 7-uoju JTO chartijos straipsniu paremtą mandatą reikalui esant panaudoti jėgą, siekiant apsaugoti misiją ir civilius,⁸³

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: Akcentuojama būtinybė demobilizuoti ir nuginkluoti kovotojus, nes be šių veiksmų tolimesnė taikos operacijų veikla yra neįmanoma. Rekomenduojama įkurti Sekretariate įkurti Taikos Stiprinimo komisiją, kuri turėtų padėti planuoti perėjimą iš konflikto į pokonfliktinį taikos stiprinimą.⁸⁴

Neigiamas misijų poveikis: Neminima.

3.4. “TAIKOS OPERACIJOS 2010” REFORMŲ STRATEGIJA

Ataskaitoje Generalinei Asamblėjai 2006-aisiais dėl JTO taikos palaikymo misijų finansavimo, tuometinis Generalinis sekretorius Kofi Annan įtraukė ir reformų strategiją, kurioje aprašyta procedūros ir politika, leidžianti Taikos Palaikymo Operacijų Departamentui išlaikyti taikos palaikymą kitame dešimtmetyje. Strategijoje esančios reformos orientuojasi į penkias sritis: personalą, doktriną, partnerystes, resursus ir organizaciją, ir mažai dėmesio skiria taikos palaikymo misijų aspektams, kurie turi sąsajų su žmogiškojo saugumu.⁸⁵

⁸¹ UN, A more secure world: our shared responsibility, <https://digitallibrary.un.org/record/536113?ln=en>

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ UN, “Peace operations 2010” reform strategy <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/po2010.pdf>

Civilių apsauga (POC): Neminima.

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: Kaip prioritetas yra iškeliamas Taikos Palaikymo Operacijų Departamento bendradarbiavimo su tarptautinėmis finansinėmis institucijomis skatinimas dėl strateginio bendradarbiavimo pokonfliktiniame kontekste. Strateginis ir operacinis bendradarbiavimas gali pasiekti labiau suderintų tarptautinių veiksmų pokonfliktiniu periodu ir valstybės valdžios ir institucijų atstatymu.⁸⁶

Neigiamas misijų poveikis: Neminima.

3.5. CAPSTONE DOKTRINA

„Jungtinių Tautų Taikos Palaikymo Operacijų Principai ir Gairės“, plačiau žinoma kaip Capstone doktrina, yra skirta kodifikuoti taikos palaikymo operacijų praktiką, padėti lauko operacijų specialistams bei operacijų partneriams geriau suprasti pagrindinius modernių taikos palaikymo operacijų principus, stiprybes ir ribotumą.⁸⁷ Doktrina plačiai kalba apie žmogiškojo saugumo principų įgyvendinimą praktikoje, taikos palaikymo ir taikos stiprinimo santykį, ir pirmą kartą iškelia klausimą dėl neigiamo taikdarių poveikio priimančios valstybės piliečių saugumui.

Civilių apsauga (POC): Dauguma multidimensinių JTO taikos palaikymo operacijų turi Saugumo Tarybos mandatą apsaugoti civilius, civilių apsauga reikalauja koordinuotų veiksmų tarp misijos karinių, policijos bei civilinių komponentų ir turi būti integruoti į pagrindinių veiklų planavimą ir vykdymą. Žmonių, nedalyvaujančių konflikte, apsauga remiasi tarptautine humanitarine teise.⁸⁸

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: Multidimensinės JTO taikos palaikymo operacijos yra dislokuojamos kaip dalis tarptautinės bendruomenės pastangų padėti šalims iš konflikto pereiti į tvarią taiką, su funkcijomis sukurti saugią ir stabilią aplinką, stiprinti valstybės sugebėjimus suteikti saugumą, remti legitimias ir efektyvias valstybės institucijas ir koordinuoti JTO ir kitų tarptautinių veikėjų veiksmus šalies lygiu.⁸⁹ Įvardinti pagrindiniai būdai, kaip taikos palaikymas prisideda prie taikos stiprinimo: Kovotojų nuginklavimas, demobilizacija ir reintegracija (DDR), buvusių ar esamų konflikto zonų išminavimas, saugumo sektoriaus reformos, žmogaus teisių apsauga ir skatinimas, parama valstybės valdžios atkūrimui ir išplėtimui.⁹⁰

⁸⁶ UN, “Peace operations 2010” reform strategy <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/po2010.pdf>

⁸⁷ UN, Capstone Doctrine, <https://police.un.org/en/united-nations-peace-operations-principles-and-guidelines-capstone-doctrine>

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

Teigiama, jog nors taikos palaikymo operacijos nėra skirtos ilgalaikiams institucijų ir gebėjimų stiprinimo darbams, praktikoje joms gali tekti imtis šių veiksmų, tuo tarpu socio-ekonominiame atstatyme ir humanitarinėje pagalboje taikos palaikymo misijos atlieka pagalbinę rolę.⁹¹

Neigiamas misijų poveikis: Teigiama, jog misijoje dalyvaujantis personalas turėtų gauti privalomus apmokymus dėl seksualinio išnaudojimo ir prievartos, su tuo susiję pažeidimai yra absoliučiai netoleruojami, turi būti nagrinėjami tvirtai ir sąžiningai, kad nebūtų pakenkta misijos legitimumui ir moraliniam autoritetui.⁹²

3.6. NAUJASIS HORIZONTAS

Naujojo Horizonto procesas, pradėtas 2009, su tikslais įvertinti JTO taikos palaikymo politines ir strategines dilemas bei atgaivinti dialogą, kaip JTO taikos palaikymui geriau atitikti tuometinius ir ateityje atsirasiančius reikalavimus. „Nauja Partnerystės Darbotvarkė: Naujojo Horizonto JTO taikos palaikymui sudarymas“ yra vidinis dokumentas, atspindintis DPKO ir DFS perspektyvą dėl tolimesnės taikos palaikymo krypties. Dokumentas POC ir taikos stiprinimo principus pateikia kaip jau integralias taikos palaikymo misijų dalis, todėl orientuojasi į praktinių sprendimų šiose srityse paiešką.⁹³

Civilių apsauga (POC): Išskiriamos Čado ir Darfuro situacijos, kuriose nėra sutarimo dėl politinio sprendimo, todėl misijų veiklos yra orientuotos į civilių apsaugą ir apsaugą humanitarinei veiklai.⁹⁴ POC yra išskiriama kaip viena iš trijų problematiškiausių užduočių dėl konsensuso dėl taikdarių galimybių nebuvimo. Taikdarius priskiriamos užduotys, susijusios ne tik su fiziniu saugumu, bet ir pabėgėlių ir perkeltųjų asmenų gražinimu ir civilių apsauga nuo seksualinio smurto. Iškeliama problema, jog nacionalinės kariuomenės neturi proaktyvių civilių apsaugos doktrinų, todėl JTO taikos palaikymo misijų karinio personalo parengimas POC principo įgyvendinimui tampa JTO atsakomybe.⁹⁵

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: JTO taikdariai veikia kaip ankstyvieji taikos stiprintojai (peacebuilders) ir gali sukurti sąlygas tvariam taikos stiprinimui, ir turi tobulinti savo sugebėjimus prisidėti prie taikos stiprinimo ir platesnių veiksmų koordinavimo.⁹⁶

⁹¹ UN, Capstone Doctrine, <https://police.un.org/en/united-nations-peace-operations-principles-and-guidelines-capstone-doctrine>

⁹² Ibid.

⁹³ UN, A New Partnership Agenda; Charting a New Horizon for UN Peacekeeping, https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/newhorizon_0.pdf

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ Ibid

Taikos stiprinimas yra išskiriamas kaip viena iš trijų problematiškiausių užduočių dėl konsensuso dėl taikdaryų galimybių nebuvimo. Taikos stiprinimo poreikių įvairovė ir tarptautinių bei nacionalinių galimybių šiems patenkinti trūkumas kelia iššūkius sėkmingai taikos palaikymo misijų pabaigai, ir taikdarius keliama nerealistiški lūkesčiai pasiekti tai, kam reikia didesnės tarptautinės paramos.

Neigiamas misijų poveikis: Nėra minima.

3.7. AUKŠTO LYGIO NEPRIKLAUSOMOS EKSPERTŲ GRUPĖS DĖL JTO TAIKOS OPERACIJŲ ATASKAITA (HIPPO)

Ši ekspertų grupė buvo sušaukta 2014-aisiais buvusio Generalinio Sekretoriaus Ban Ki-moon iniciatyva su tikslu kruopščiai apžvelgti JTO taikos operacijas ir šioms kilsiančius poreikius. Ataskaita daug dėmesio skiria taikos operacijų ribotumui tiek kalbant apie POC, tiek apie taikos stiprinimą. Dokumente akcentuojama būtinybė vėl prioritetizuoti konfliktų prevenciją ir mediaciją. Akcentuojama, jog misijos turėtų būti turėtų būti labiau pritaikytos esamai situacijai, todėl siūloma dviejų lygių mandatų praktika. Kalbama, jog politiniai sprendimai dėl moterų integravimo, taikos ir saugumo ir žmogaus teisių egzistuoja JTO retorikoje, bet nėra įgyvendinami praktikoje.⁹⁷

Civilių apsauga (POC): Pabrėžiama, jog egzistuoja civilių apsaugos normos ir sistemos, bet rezultatai mišrūs. Dar sykį pakartojama JTO personalo atsakomybė apsaugoti civilius, bet atkreipiamas dėmesys į tai, jog mandatai turi būti realistiški ir susiję su platesne politine prieiga. POC visų pirma turėtų būti per taikos procesų skatinimą ir smurtinių konfliktų užbaigimą.⁹⁸ Taikos palaikymo misijos turi padėti valstybei sukurti saugią civiliams aplinką ir užtikrinti, jog šiuo tikslu dirbant kartu su priimančios valstybės karinėmis pajėgomis, būtų laikomasi žmogaus teisių principų. Taikos operacijos turi dirbti užtikrinant, jog įstatymai veikia tam, kad saugotų žmogaus teises. Grėsmių civiliams įvertinimai turi būti platesni ir atlikti vaidmenį misijos planavime.⁹⁹

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: Ilgalaikiai taikos procesai yra tarptautinės bendruomenės atsakomybė, taikos operacijos yra vienas iš veikėjų, turintis svarbią rolę mobilizuojant politinę paramą ir resursus bei padedant kitiems veikėjams atstatyti konflikto paveiktas ekonomines sistemas.¹⁰⁰ Akcentuojama politinių sprendimų svarba ilgalaikiai taikai, ir taikos operacijų ribotumas konfliktų prevencijai nepavykus. Egzistuoja problema, jog taikos

⁹⁷ UN, Report of the High-level Independent Panel on Peace Operations on uniting our strengths for peace: politics, partnership and people, <https://digitallibrary.un.org/record/795940?ln=en>

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid

stiprinimas orientuojasi į sostinę ir elitą, ir nepasiekia likusių žmonių. Taikos operacijos turi orientuotis į bendruomenės dinamiką ir išlaikyti artimus ryšius su bendruomenėmis.¹⁰¹

Neigiamas misijų poveikis: Akcentuojamas seksualinis išnaudojimas ir smurtas iš taikdarių, ir nepakankamos JTO priemonės šiems nusikaltimams sustabdyti. Sekretoriatas turi integruoti žmogaus teisėmis paremtą atrankos politiką į pajėgų generavimo procesus. Pirmą kartą atkreipiamas dėmesys į taikos operacijų poveikį aplinkai bei klimato kaitai.¹⁰²

3.8. IŠVADOS

Ištirus esminius taikos palaikymo misijų doktriną formuojančius dokumentus ir į tai, į ką jie orientuojasi, galima pastebėti pokyčius kiekvienoje su žmogiškuoju saugumu susijusioje srityje.

Civilių apsauga (POC): 1992-aisiais minima labai ribotai. Pradėjo užimti centrinį vaidmenį po Ruandos ir Srebrenicos įvykių, Brahimi ataskaitoje bei 2004-ųjų ekspertų ataskaitoje civilių apsauga yra paminima kaip besiformuojanti norma, kurios operacionalizavimas misijose priklauso nuo Saugumo Tarybos sprendimų. Ši norma iki galo kodifikuota Capstone doktrinoje kaip visų taikos palaikymo pajėgų esminė atsakomybė. Naujasis horizontas ir HIPPO ataskaita nebekelia klausimų dėl taikos palaikymo misijų įsipareigojimų civiliams egzistavimo ir priima šį kaip normą, bet mato problemas šių principo įgyvendinimo realistiškume. HIPPO ataskaita akcentuoja mediacijos ir prevencijos svarbą POC principų įgyvendinimui, tai galima suvokti tiek kaip POC principų taikymą platesnėje JTO veikloje, tiek kaip taikos palaikymo operacijų ribų suvokimą ir savotišką atsitraukimą.

Taikos stiprinimas ir pozityvios (struktūrinės) taikos siekimas: Taikos palaikymo misijų tikslai, įvardijami kone visuose nagrinėtuose dokumentuose - demilitarizuoti kovotojus, atstatyti tvarką, padėti rinkimų organizavimui, reformuoti institucijas - minimi jau „Taikos darbotvarkėje“, tačiau šiame dokumente nėra kalbama apie taikos palaikymo misijų ir tolimesnio taikos stiprinimo sąryšį. Brahimi ataskaitoje prieš tai minimi tikslai jau įvardinti kaip būtinos sąlygos taikos stiprinimui, o taikos stiprinimas pradėtas įvardinti kaip, kaip taikos palaikymo operacijų „išėjimo strategija“. „Taikos operacijos 2010“ pradeda akcentuoti būtinybę taikos palaikymo misijoms šiuo bendradarbiauti su kitomis tarptautinėmis organizacijomis, tačiau aiški taikos palaikymo misijų rolė taikos stiprinimo koordinavime įvardinta tik Capstone doktrinoje, kurioje pradėta kalbėti ir apie taikos misijų galimybių ribas šiuo klausimu. Ši mintis tęsiama ir Naujojo Horizonto ataskaitoje. Galiausiai HIPPO ataskaita įvardija taikos stiprinimą įvardija kaip visų pirma tarptautinės bendruomenės

¹⁰¹ UN, Report of the High-level Independent Panel on Peace Operations on uniting our strengths for peace: politics, partnership and people, <https://digitallibrary.un.org/record/795940?ln=en>

¹⁰² Ibid.

atsakomybę, o taikos palaikymo operacijas – kaip vieną iš veikėjų, kurie prisideda prie taikos stiprinimo implementavimo.

Neigiamas misijų poveikis: Capstone doktrinoje pradėta kalbėti apie taikdarių seksualinio išnaudojimo ir smurto problemą, apie kurią kalbama ir Hippo ataskaitoje. Šioje ataskaitoje taip pat pirmąsyk paminima taikdarių poveikio aplinkai problema. Tiek vienoje, tiek kitoje ataskaitoje šios problemos įvardijamos kaip visų pirma rizikos misijos legitimumui, siūlymai, kaip šias problemas spręsti, yra riboti.

Taikant žmogiškojo saugumo prieigą, galima išskirti tris taikos palaikymo misijų doktrinos etapus: **Idealistinis**, kurį parodo „Taikos Darbotvarkė“, **normų kūrimo** (Brahimi ataskaita – Capstone doktrina) ir **normų operacionalizavimo** (Capstone doktrina – HIPPO ataskaita):

Idealistinis etapas pasižymi optimizmu dėl JTO organizacijos ir taikos palaikymo operacijų galimybių, konkrečių uždavinių taikos palaikymo operacijoms nebuvimu ir nekonkrečia, ad-hoc principu kuriama misijų doktrina.

Antrasis etapas – **normų kūrimo** – pasižymi konkretesnių užduočių taikos palaikymo misijoms kūrimu, mėginimu spręsti esamas problemas, šiuo metu vystosi aiškesnis taikdarių rolės tiek civilių apsaugoje, tiek taikos stiprinime suvokimas, šios rolės aiškiai kodifikuojamos Capstone doktrinoje.

Trečiasis, **normų operacionalizavimo** etapas, pasižymi keliamomis aiškiomis problemomis post-Vestfališkųjų operacijų praktikoje, taikos palaikymo misijų galimybių ribų suvokimu bei iš šio kylančiu atsitraukimu nuo centrinės taikos palaikymo misijų rolės tiek taikos stiprinime, tiek civilių apsaugojime.

4. ŽMOGIŠKOJO SAUGUMO INTEGRACIJA Į TAIKOS PALAIKYMO MISIJAS: HAIČIO ATVEJIS

Šiame skyriuje tiriamos JTO taikos palaikymo misijos, veikusios Haiityje tarp 1993-ųjų ir 2019-ųjų, kurias galima išskirti į du blokus: Pirmasis blokas sudarytas iš 1993-aisiais įkurtos UNMIH (Jungtinių Tautų Misija Haiityje, United Nations Mission in Haiti) ir iki 2001-ųjų veikusių veiklą tęsiančių misijų UNSMIH (Jungtinių Tautų Paramos Misija Haiityje, United Nations Support Mission in Haiti), UNTMIH (Jungtinių Tautų Perėjimo Misija, United Nations Transition Mission in Haiti) ir MIPONUH (Jungtinių Tautų Civilinės Policijos Misija Haiityje, United Nations Civilian Police Mission in Haiti). Antrasis blokas sudarytas iš 2004-aisiais įkurtos MINUSTAH (Jungtinių Tautų Stabilizacijos Misija Haiityje, United Nations Stabilisation Mission in Haiti) ir šią tęsiančios MINUJUSTH (Jungtinių Tautų Teisingumo Paramos Misija Haiityje, United Nations Mission for Justice Support in Haiti). Paprastumo dėlei šie blokai darbe įvardijami kaip UNMIH blokas ir MINUSTAH blokas.

Pirmoje dalyje remiantis Eirin Mobekk knyga „UN Peace Operations: Lessons from Haiti, 1994-2016“¹⁰³ aptariamas misijoms aktualus Haičio istorinis bei politinis kontekstas ir pagrindiniai UNMIH ir MINUSTAH blokų konteksto skirtumai. Antroje dalyje iš žmogiškojo saugumo perspektyvos analizuojamos Saugumo Tarybos rezoliucijos, susijusias su misijų mandatais – misijų įkūrimo, mandatų pratęsimo bei veiklos pobūdžio koregavimo rezoliucijos ir Generalinio Sekretoriaus ataskaitos dėl misijų veiklos Saugumo Tarybai. Su mandatais susijusios rezoliucijos pasirinktos nagrinėti todėl, nes taikos palaikymo mandatai užima unikalią tarpinę poziciją tarp doktrinos, prie kurios kūrimo šie prisideda, ir misijų operacinės dalies, kurios veikimo rėmus mandatai apibrėžia. Tuo tarpu Generalinio Sekretoriaus ataskaitos Saugumo Tarybai tyrinėjamos dėl šių konkrečių taikos palaikymo operacijų veiklos įvertinimų bei aprašymų. Iš viso darbe nagrinėjamos 37 Saugumo Tarybos rezoliucijos (13 susijusių su UNMIH bloku ir 24 – su MINUSTAH bloku) ir 58 Generalinio Sekretoriaus ataskaitos (21 – dėl UNMIH bloko misijų ir 37 dėl MINUSTAH bloko misijų). Šie dokumentai nagrinėjami taikant žmogiškojo saugumo prieigą, juose ieškant su POC principais bei taikos stiprinimu susijusios terminologijos, taikos palaikymo misijos veiklų ir keliamų idėjų. Atkreipiant dėmesį į tai, jog ataskaitų bei rezoliucijų dėl mandatų pratęsimo turinys dažnai kartojasi arba yra nesusijęs su žmogiškojo saugumo integravimu, tyrime paminimos tik tos JTO ataskaitos ir rezoliucijos, kuriose galima pamatyti su žmogiškuoju saugumu susijusius pokyčius per naujas užduotis, idėjas ir veiklą.

¹⁰³ Mobekk, E. (2016). UN Peace Operations: Lessons from Haiti, 1994-2016 (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315881638>

4.1. HAITYJE VYKUSIŲ MISIJŲ KONTEKSTAS

Nagrinėjant Haiityje vykusias taikos palaikymo misijas, būtina atkreipti dėmesį į jų politinį ir istorinį kontekstą. Haitis yra valstybė, turinti komplikuoatą santykį su demokratija – pirmi demokratiniai rinkimai šalyje įvyko tik 1991-aisiais – ir sudėtingą istorinį palikimą, kuris iki šiol daro įtaką šalies politiniams procesams. Valstybėje ilgą laiką buvo autoritaristinis valdymas, kurį laiką ši buvo okupuota JAV, egzistavo ir teegzistuoja rasinis bei klasinis susiskaldymas, prastas išsivystymo lygis bei skurdas. Todėl ši dalis yra skirta kontekstualizuoti Haiityje vykusias misijas per istorinę perspektyvą.

Haičio nepriklausomybė ir valstybės pradžia laikoma 1804-ųjų sausio 1-oji, po trylika metų trukusio vergų sukilimo Prancūzijos valdomoje Saint-Domingue kolonijoje. Haitis tapo pirmąja valstybe pasaulyje, įkurta po vergų sukilimo, bei pirmoji nepriklausoma Lotynų Amerikos ir Karibų salų šalimi, tačiau iš karto susidūrė su rimtomis problemomis. Sukilimo metu buvo sunaikinta valstybės agrikultūra, Haitis buvo priverstas sumokėti 150 milijonų frankų kompensaciją Prancūzijai, ši suma buvo daugiau nei 10 kartų didesnė nei Haičio metinis biudžetas (ši suma po kurio laiko buvo sumažinta iki 90 milijonų), po nepriklausomybės kovų prasidėjo pilietinis karas, kurio metu Haitis buvo padalintas į dvi dalis. 1820-aisiais Haitis buvo suvienytas generolo Jean-Pierre Boyer, kurio valdymas pasibaigė perversmu 1843-aisiais. Iki 1915-aisiais įvykusios JAV okupacijos Haičio valdymo režimai pasižymėjo nestabilumu, autokratiškumu ir dažnais valdžios perversmais.¹⁰⁴

Tuo metu Haičio santykiai tiek su kaimynais, tiek su didžiosiomis to meto galiomis buvo itin įtempti, didelę įtaką valstybėje įgavo Vokietija. Bijodama galimos Vokietijos intervencijos Haiityje po pilietinių neramumų dėl tuometinio prezidento Vilbrun Guillaume Sam nukirsdinimo, JAV nusprendė pradėti devynioliką metų trukusią okupaciją, kurios metu buvo įvesti pokyčiai, padarę ilgalaikę įtaką valstybės vystymuisi – įkurta Žandarmerija, vėliau tarnaujanti kaip kontrolės mechanizmas politinei sistemai, politinė ir ekonominė galia buvo centralizuota sostinėje, taip sukuriant skirtį tarp miesto ir kaimo, bei atkurta kolonijinių laikų elito galia.¹⁰⁵

Šis elitas kilo iš Prancūzijos kolonializmo sukurtos atskiros socialinės klasės, *Affranchis*, kuri savo statusu buvo aukščiau vergų, tačiau žemiau *Blancs* (baltųjų). Ši klasė atsirado iš prancūzų tėvų ir afrikiečių vergų santykių, kuomet tėvai dažnai pripažindavo savo mulatus vaikus, jiems davė išsilavinimą ir leido paveldėti. *Affranchis* galėjo turėti turtą ir nuosavybę, tačiau neturėjo statuso bei teisinės lygybės su baltaisiais. *Affranchis* laikė vergus ir kultūriškai tapatino save su Prancūzija, ir rėmė sukilimą tam, kad gautų lygias teises su baltaisiais, o ne dėl vergų išsilaisvinimo. Su vergijos

¹⁰⁴ Mobekk, E. (2016). UN Peace Operations: Lessons from Haiti, 1994-2016 (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315881638>

¹⁰⁵ Ibid.

panaikinimu 1793-aisiais teisiškai nustojo veikti ir kastų sistema, tačiau išliko ekonominė ir socialinė skirtis tarp *Anciens libre* (buvusių *affranchis*) ir *nouveaux libre* (isilaisvintųjų vergų). Ši skirtis buvo įtvirtinta okupacijos, ir kaip atsakas *Anciens Libre* galiai Haiityje išpopuliarėjo Noirizmas, greitai tapęs radikalia ideologija, propaguojančia juodųjų viršenybę.¹⁰⁶

Laikotarpis po okupacijos pasižymėjo neramumais bei kariuomenės kontroliuojamais politiniais procesais, kol 1957-aisiais į valdžią su kariuomenės parama atėjo François Duvalier, kitaip žinomas kaip Papa Doc, propagavęs Noirizmą. Valdymo pradžioje šis sumažino politinę karinių pajėgų galią, įkūrė tiesiogiai kontroliuojamas *Tonton Macoutes* pajėgas, 1964-aisiais pasiskelbė prezidentu iki gyvenimo galo bei pakeitė konstituciją, jog jo sūnus galėtų paveldėti prezidento pareigas. Papa Doc valdymo laikotarpis pasižymi brutalumu – jis stengėsi sunaikinti ar sumenkinti visas grupes, kurios galėtų kelti grėsmę valdymui, vykdė teroro politiką ir politinius žudymus. Ypatingą dėmesį François Duvalier skyrė buvusio elito politinės galios mažinimui.¹⁰⁷

1971-aisiais prezidentu tapo jo sūnus, Jean-Claude Duvalier (Baby Doc), kuris didžiąja dalimi tęsė savo tėvo vykdomą politiką, tačiau leido elitui susigrąžinti politinę galią, tai įtvirtindamas savo vedybomis su Michèle Bennett, mulatų elito atstove. Dar vienas skirtumas tarp Papa Doc ir Baby Doc buvo pastarojo baimė dėl tėvo asmeninių pajėgų, *Tonton Macoutes*, galios. *Tonton Macoutes* į Jean-Claude dėl vedybų ir tradicinio elito galių sugrąžinimo žiūrėjo kaip į išdaviką, todėl Jean-Claude Duvalier kaip atsvarą įkūrė naujas, JAV apmokytas pajėgas Leopardus. 1986-aisiais kilus sukilimui ir JAV pagaliau atsiėmus savo paramą režimui, kuri egzistavo abiejų Duvalier režimų metu, Jean Claud pasitraukė į tremtį.¹⁰⁸

Pasibaigus Duvalier režimams, valdžią perėmė CNG (Conseil National de Gouvernement) – JAV remiama chunta, kuri buvo kontroliuojama buvusio režimo šalininkų. Tiesa, šiuo periodu buvo parašyta ir priimta nauja liberali konstitucija, kurioje nurodoma, jog visi rinkimai turėtų būti planuojami ir vykdomi Civilinės Rinkimų Tarybos (Civilian Electoral Council, CEP). Konstitucija atskyrė policiją nuo kariuomenės, sumažino prezidentūros galias, bei uždraudė dešimt metų rinkimuose dalyvauti „uoliams Duvalier režimų partizanams“. Ši demokratinių procesų pradžia buvo greitai užgniaužta, CEP 1987-aisiais buvo išformuota, ir valdžią kontroliavo CNG. Dėl JAV bendradarbiavimo su režimu, Haičio visuomenėje kilo antiamerikietiškos nuotaikos. 1988-ųjų prezidento rinkimuose išrinktas Leslie Manigat, kuris buvo remiamas CNG, tačiau po šio mėginimų įvesti šalyje reformas, šis buvo nuverstas ir prezidentu pasiskelbė CNG lyderis generolas Henri

¹⁰⁶ Mobekk, E. (2016). UN Peace Operations: Lessons from Haiti, 1994-2016 (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315881638>

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Ibid.

Namphy. Šis išformavo Nacionalinę Asamblėją, paskelbė naująją konstituciją neteisėtą, ir tęsė smurtu paremtą valdymo režimą.¹⁰⁹

CNG valdymo metu kaip opozicijos kariniam režimui lyderis iškilo Jean-Bertrand Aristide, kuris pasisakė prieš Duvalierizmą, elitą, JAV ir katalikų bažnyčios hierarchiją. Namphy buvo nuverstas kareivių po ribą peržengusių skerdynių Šv. Jono Bosko bažnyčioje, jo įpėdinis Prosper Avril taip pat atsistatydino po sukilimo ir JAV spaudimo, ir galiausiai 1990-aisiais Erthos Pascal-Trouillot laikino prezidentavimo metu buvo suorganizuoti demokratiniai rinkimai, kuriuos laimėjo Aristide. Jo reformos buvo orientuotos į marginalizuotą Haičio visuomenės dalį, todėl tradicinis elitas jame matė grėsmę savo privilegijoms. Svarbių postų vyriausybėje skyrimas elito atstovams šių baimių nenumalšino. Kariuomenei taip pat nepatiko Aristide, kuris iš karto ėmėsi karinių pajėgų reformų, taip sumažindamas jų galias, atskirdamas armiją ir policiją (iki tol kariuomenė iš esmės buvo vienintelės policijos pajėgos Haiityje), ir pradėdamas kovą prieš kariuomenės korupciją, narkotikų kontrabandą ir žmogaus teisių pažeidimus.¹¹⁰

1991-ųjų rugsėjį, praėjus 7 mėnesiams po Aristide inauguracijos, įvyko dar vienas perversmas, kurį su elito parama įvykdė kariuomenė. Kariuomenę taip pat rėmė sukarinta grupė FRAPH (*Front pour l'Avancement et le Progrès d'Haiti*) ir su kariuomene siejamos ginkluotos grupuotės - *attachés*. Šis buvo itin brutalus, vertinama, jog karinis režimas, vedamas Raoul Cédras, nužudė nuo 3000 iki 5000 civilių. Represijos buvo itin jaučiamos miestuose, prasidėjo, kaimyninę Dominikos Respubliką ir JAV krantus užplūdo milžiniški bėgančių nuo represijų Haičio gyventojų srautai. Šis perversmas buvo pasmerktas tarptautinės bendruomenės, ir galiausiai, įvedus naftos ir ginklų embargą Haičiui 1993-aisiais, Cédras buvo priverstas sėsti prie derybų stalo. Derybų rezultatas – Gubernatoriaus salos susitarimas, kuriame Aristide buvo leista sugrįžti į Haitį ir šis buvo paskirtas naujuoju ministru pirmininku, paskelbta amnestija chuntai, ir suspenduotos Haičiui taikytos sankcijos. Tačiau po susitarimo vėl prasidėjo armijos smurtas prieš civilius, FRAPH ir *attachés* neleido prisišvartuoti JAV laivui USS Harlan County, kuriuo gabenami JAV kariai ir tarptautiniai stebėtojai turėjo įsteigti UNMIH.¹¹¹

Po naujos sankcijų bangos ir Port-Au-Prince susitarimo, kuriuo metu užtikrinta, jog tarptautinė intervencija Haiityje galės vykti be gyvybių atėmimo, šalyje pradėjo veikti UNMIH. Šios misijos metu politiniai veikėjai buvo lengvai identifikuojami – Karinės Haičio pajėgos Forces Armées d'Haiti

¹⁰⁹ Mobekk, E. (2016). UN Peace Operations: Lessons from Haiti, 1994-2016 (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315881638>

¹¹⁰ Ibid.

¹¹¹ Ibid.

(FAd'H), *attachés*, FRAPH ir šių rėmėjai tarp Elito, ir Aristide rėmėjai – Lavalas, ir buvo galima matyti aiškias politines smurto priežastis.¹¹²

Situacija antrojo misijų bloko pradžioje buvo iš esmės pasikeitusi. Įvairios politinės ir nepolitinės grupuotės pradėjo remtis ginkluotų vyrų remiama visuomenės kontrole, ir santykiai tarp ginkluotų gaujų ir politinių veikėjų tapo komplikuoti. 2004-aisiais šalyje tarp ginkluotų grupių buvo Aristide lojalistų, buvusių Lavalas valdžios pareigūnų, neoficialių pro-Aristide grupuočių, grupuočių, kurios dalyvavo 1991-ųjų perversme, buvusių kariuomenės pareigūnų, buvusių policijos pareigūnų, buvusios kaimo vietovių policijos ir ginkluotų nepolitinių grupių. Tapo nebeįmanoma išskirti vien už ir prieš Aristide pasisakančių grupių ir veikėjų, smurtas įgavo ne tik politinį, bet ir kriminalinį pobūdį, padėtis šalyje po 2000-ųjų tapo smarkiai sudėtingesnė. Galiausiai nestabilumas pasiekė aukščiausią tašką 2004-aisiais, kuomet prezidentas Aristide buvo priverstas bėgti iš šalies po perversmo, kurio metu ginkluotos grupuotės, buvę kariai ir policija užėmė didelę dalį šiaurinio Haičio ir pasiekė sostinę Port-au-Prince. Kilusiems neramumams sustabdyti buvo įkurtos Daugianacionalės Laikinosios Pajėgos (Multinational Interim Force, MIF), kurias 2004-ųjų birželio pirmą pakeitė JTO MINUSTAH misija.¹¹³

Haičio istorija yra sudėtinga, ir šios palikimas – ekonominis-klasinis-rasinis susiskaldymas, aktyviai politiniuose procesuose dalyvaujanti kariuomenė, autoritarizmas ir nuolatiniai perversmai daro milžinišką įtaką dabartinei Haičio politinei ir ekonominei situacijai. Tačiau misijos, tarp kurių pradžios buvo tik vienuolika metų, veikė skirtinguose kontekstuose. UNMIH misijų bloko metu politinė situacija buvo sąlyginai aiški, buvo galima identifikuoti pagrindinius veikėjus ir jų tarpusavio santykius, smurtas buvo politinis, todėl taikos palaikymo misijos nereikalavo tokio kompleksškumo, koks buvo būtinas vėlesnių MINUSTAH ir MINUSJUSTH misijų metu, kuomet pasikeitė smurto pobūdis, ir santykiai tarp įvairių ginkluotų ir skirtingose teritorijose kaip teisėsauga veikusių grupių tapo itin neaiškūs ir komplikuoti.

Tolimesnėje tyrimo dalyje parodomi su žmogiškojo saugumo implementacija susiję mandatų pokyčiai ir Generalinio Sekretoriaus ataskaitose Saugumo tarybai minimos su žmogiškuoju saugumu susijusios veiklos bei idėjos. Šalia to, įvardijami pagrindiniai tikslai, į kuriuos orientavosi misijos.

¹¹² Mobekk, E. (2016). UN Peace Operations: Lessons from Haiti, 1994-2016 (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315881638>

¹¹³ Ibid.

4.2. UNMIH MISIJŲ BLOKO ANALIZĖ

4.2.1. UNMIH MISIJA.

Mandatas: UNMIH buvo įkurta Saugumo tarybos rezoliucija 867(1993 m.), su pradiniu tikslu implementuoti Gubernatoriaus salos susitarimą, modernizuoti Haičio karines pajėgas ir įkurti naujas policijos pajėgas.¹¹⁴

Aktualūs mandato pakeitimai:

Rezoliucijoje 933 (1994 m.) Reikalaujama ataskaitos iš Generalinio sekretoriaus su rekomendacijomis dėl pagalbos Haičio valdžiai užtikrinti viešąją tvarką ir surengti legitimius įstatymų leidžiamosios valdžios rinkimus.¹¹⁵

Rezoliucijoje 940 (1994 m.): išreiškiamas susirūpinimas nelegalaus režimo sistematiškos pilietinės laisvės pažeidimų eskalacija. UNMIH iškeliamos naujos užduotys palaikyti saugią ir stabilią aplinką, sukurtą daugiatautinių pajėgų, kurių formavimas taip pat autorizuotas šioje rezoliucijoje, bei padėti teisėtai valdžiai su rinkimų organizavimu.¹¹⁶

Aktuali informacija Generalinio Sekretoriaus ataskaitose:

Ataskaitoje S/1994/765: paminima Amerikos Valstybių Organizacijos rezoliucija, kviečianti kitas valstybes paremti UNMIH sustiprinimą, kad misija galėtų padėti demokratijos atstatymui per ginkluotų pajėgų profesionalizaciją ir naujų policijos pajėgų kūrimą bei išlaikyti pilietinę tvarką.¹¹⁷

Ataskaitoje S/1994/828: pasiūlomi misijos tikslai, tarp kurių įvardijama viešosios tvarkos užtikrinimas per sukarintų grupuočių nuginklavimą, Haičio Ginkluotojų Pajėgų nekovinių pajėgumų stiprinimas, naujų policijos pajėgų, kurios būtų atskiros nuo Ginkluotojų pajėgų, įkūrimas, ir pagalba demokratiškos Parlamento rinkimų organizavimui. Taip pat pasiūlomas planas, kaip šie tikslai turi būti pasiekiami. Įvardijama, jog tolimesni būtini veiksmai dėl humanitarinės pagalbos, pabėgėlių sugrįžimo ir reintegracijos, ekonomikos atstatymo ir pagarbos žmogaus teisėms skatinimo reikalauja ilgalaikių tarptautinės bendruomenės pastangų.¹¹⁸

Ataskaitoje S/1995/305: Kalbama apie daugiatautinių pajėgų sėkmę užtikrinant stabilumą, žmogaus teisių pažeidimų sumažinimą ir atkurtą normalų žmonių gyvenimą, tačiau išreiškiama

¹¹⁴ UN Security Council, RESOLUTION 867 (1993), UN Doc. S/RES/867, 1993-ųjų rugpjūčio 23

¹¹⁵ UN Security Council, RESOLUTION 933 (1994), UN Doc. S/RES/933, 1994-ųjų birželio 30

¹¹⁶ UN Security Council, RESOLUTION 940 (1994), UN Doc. S/RES/940, 1994-ųjų liepos 31

¹¹⁷ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1994/765, 1994-ųjų birželio 28

¹¹⁸ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1994/828, 1994-ųjų liepos 15

baimė, jog UNMIH, kuri perima daugiataučių pajėgų mandata, nebus tokia pat pajėgi. Paminima, jog nors ekonominė plėtra nėra UNMIH mandato dalis, misija padės vystymosi veiklų implementacijai.¹¹⁹

Ataskaita S/1995/614: kalba apie policijos, teisminės ir kalėjimo sistemų reformų progresą, sąlyginai sėkmingai suorganizuotus rinkimus. Kaip neplanuota užduotis, su kuria susidūrė taikdariai, įvardijama nevyriausybinių humanitarinių organizacijų palyda. Išvardijamos šios civilinio misijos komponento veiklos: Elektros tiekimo gerinimas, repatrijuotų pabėgėlių transportacija ir saugumas, pagalba su gyvūnų imunizacijos ir mitybos valdymo programomis. Akcentuojama buvusių Haičio saugumo pajėgų narių reintegracijos į visuomenę svarba.¹²⁰

Ataskaita S/1995/922: kalbama apie tolesnę taikdarių, kaip humanitarinės pagalbos konvojų palydos praktiką, bėsesiančius infrastruktūros tvarkymo projektus, organizuojamą pagalbą Haičio valdžiai planuojant atsaką į stichines nelaimes.¹²¹

Ataskaita S/1996/112: Paminimas dialogas su Haiityje veikiančių programų atstovais, dėl saugumo ir plėtros problemų. Šie elementai buvo nurodyti kaip svarbūs Haičio kontekste:

- Sąveika tarp saugumo ir vystymosi – pirmasis yra būtinas antrajam, tačiau be vystymosi, saugumas negali būti užtikrintas;
- JTO sistemos intervencijos turi orientuotis į skurdo mažinimą;
- Tvari plėtra reikalauja geresnio valdymo ir aplinkos apsaugos bei regeneravimo;
- Įsitraukimo didinimas, ypač kalbant apie moteris, yra būtinas norint efektyviausiai išnaudoti šalies žmogiškuosius resursus.¹²²

Ataskaita S/1996/416: kalba apie pasiūlymą įkurti naują misiją, UNSMIH, UNMIH mandatui pasibaigus, su tikslais tęsti darbą dėl policijos reformų ir koordinuoti JTO sistemų veiklas, susijusias su insitucijų statymu, tautiniu susitaikymu, ir ekonomine reabilitacija Haiityje.¹²³

¹¹⁹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1995/305, 1995-ųjų balandžio 13

¹²⁰ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1995/614, 1995-ųjų liepos 24

¹²¹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1995/922, 1995-ųjų lapkričio 6

¹²² UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1996/112, 1996-ųjų vasario 14

¹²³ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1996/416, 1996-ųjų birželio 6

4.2.2. UNSMIH MISIJA

Mandatas: Misija įkurta 1996-aisiais, Saugumos Tarybos rezoliucija 1063, su tikslu, rekomenduotu Generalinio Sekretoriaus ataskaitoje S/1996/416: Padėti Haičio valdžiai tęsti pradėtus darbus įkuriant ir apmokant efektyvias policijos pajėgas. Rezoliucija palaiko Generalinio Sekretoriaus Specialiojo Pasiuntinio rolę koordinuojant JTO sistemų veiklas, susijusias su insitucijų statymu, tautiniu susitaikymu, ir ekonomine rehabilitacija.¹²⁴

Aktualūs mandato pakeitimai:

Tolimesnėse rezoliucijose nėra pokyčių mandate.

Aktuali informacija Generalinio Sekretoriaus ataskaitose:

Ataskaita S/1996/813: kalbama apie nusikaltimo mažinimą per pagalbą įgyvendinant policijos reformas, taip pat Specialiojo Pasiuntinio rolę koordinuojant vystymosi veiklas šalyje.¹²⁵

Ataskaita S/1997/564: Kalbama apie progresą įgyvendinant policijos ir teisinės reformas, siūloma įkurti naują misiją UNTMIH, kuri pratęstų UNSMIH darbą šioje srityje.¹²⁶

4.2.3. UNTMIH MISIJA

Mandatas: Misija įkurta 1997-aisiais, Saugumo Tarybos rezoliucija 1123, su tikslu padėti Haičio valdžiai su policijos profesionalizavimu.¹²⁷

Aktualūs mandato pakeitimai:

Misijos mandatas nebuvo pratęstas, kitų su misija susijusių Saugumo Tarybos rezoliucijų nėra.

Aktuali informacija Generalinio Sekretoriaus ataskaitose:

Ataskaita S/1997/832: Kalbama, jog misija tęsia prieš tai buvusių misijų darbus su policijos reformomis, akcentuojamos problemos dėl įvykusių rinkimų legitimumo, buvusių pareigūnų reintegracijos.¹²⁸

¹²⁴ UN Security Council, RESOLUTION 1063 (1996), UN Doc. S/RES/1063, 1996-ųjų birželio 28

¹²⁵ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Support Mission In Haiti, UN Doc. S/1996/813, 1996-ųjų spalio 1

¹²⁶ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Support Mission In Haiti, UN Doc. S/1997/564, 1997-ųjų liepos 19

¹²⁷ UN Security Council, RESOLUTION 1123 (1997), UN Doc. S/RES/1123, 1997-ųjų liepos 30

¹²⁸ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Transition Mission In Haiti, UN Doc. S/1997/832, 1997-ųjų spalio 31

Ataskaitos S/1197/832 priedas: Kalbama apie naujos misijos MIPONUH įkūrimą su tikslu tęsti pagalbą valdžiai profesionalizuoti Haičio Nacionalinę Policiją (HNP). Misijos vadovas turėtų ne tik vadovauti MIPONUH, bet ir būtų atsakingas už JTO politinę veiklą Haiityje ir palaikytų kontaktą su Haičio valdžia. Jungtinių Tautų Vystymosi Programos (United Nations Development Programme, UNDP) pasiuntinys būtų paskiriamas MIPONUH vadovo pavaduotoju, šalia jo, kaip Jungtinių Tautų vystymosi veiklą Haiityje koordinatoriaus pareigų.¹²⁹

4.2.4. MIPONUH MISIJA

Mandatas: Misija įkurta 1997-aisiais, Saugumo Tarybos rezoliucija 1141, su tikslu tęsti pagalbą Haičio valdžiai dėl HNP profesionalizavimo.¹³⁰

Aktualūs mandato pakeitimai:

Tolimesnėse rezoliucijose nėra pokyčių mandate.

Aktuali informacija Generalinio Sekretoriaus ataskaitose:

Ataskaita S/1998/144: Kalbama apie MIPONUH darbus ties policijos reformomis, minimas bendradarbiavimas su UNDP dėl kalėjimų reformų, akcentuojamos teisminės sistemos problemos ir jų svarba. Kalbama apie JTO sistemos programų ir agentūrų Haiityje, MIPONUH ir MICIVIH ir kitų tarptautinių organizacijų konsultacijas dėl JTO vykdomų reformų, susijusių su sveikata, aplinkosauga, edukacija, maisto saugumu, lyčių lygybe ir užimtumu.¹³¹

Ataskaita S/1998/1064: Paminima MIPONUH pareigūnų pagalba sušvelninant uragano „Georges“ pasėkmes populiacijai. Akcentuojama politinių problemų ir neįgalių Haičio institucijų įtaka stabilumui ir progresui.¹³²

Ataskaita S/1999/579: Kalbama apie blogėjančią saugumo situaciją Haiityje, kylančią iš ekonominės desperacijos ir politinio nusivylimo. Iškeltas pasiūlymas pasibaigus MIPONUH mandatui šios pareigas perimti Generalinės Asamblėjos kuruojamai JTO specialiojo parengimo ir techninės pagalbos programai.¹³³

¹²⁹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Transition Mission In Haiti Addendum, UN Doc. S/1997/832/Add.1, 1997-ųjų lapkričio 20

¹³⁰ UN Security Council, RESOLUTION 1141 (1997), UN Doc. S/RES/1141, 1997-ųjų lapkričio 28

¹³¹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/1998/144, 1998-ųjų vasario 20

¹³² UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/1998/1064, 1998-ųjų lapkričio 11

¹³³ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/1999/579, 1999-ųjų gegužės 19

Ataskaita S/2000/150: Kalbama apie toliau prastėjančią saugumo situaciją, Dominikos respublikos įvykdytą vienašališką Haičio pilietybę ar kilmę turinčių darbuotojų repatriaciją į Haitį. Dokumente kalbama apie MIPONUH misijos pabaigą ir naujos, Generalinei Asamblėjai pavaldžios integruotos misijos MICAH (Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Tarptautinės Civilinės Paramos Misija Haiityje, United Nations General Assembly International Civilian Support Mission in Haiti) įkūrimą, ši misija turėtų tęsti MIPONUH darbus.¹³⁴

4.2.5. IŠVADOS

UNMIH misijų blokas pasižymi keliomis savybėmis. Visų pirma, UNMIH, kurios pirminis tikslas buvo pagalba implementuojant Gubernatoriaus salos susitarimą, pakankamai anksti buvo iškelti nauji tikslai, kurių įgyvendinimas prisidėjo prie stabilumo Haiityje. Tačiau tolimesnėms misijoms orientuojantis tik į policijos pajėgų kūrimą ir reformas, šalyje vėl prasidėjo rinkimų organizavimo, politinių nesutarimų problemos, kurios trukdė ekonominiam vystymuisi, ir vedė prie vėl prastėjančios saugumo situacijos. Antra, visos taikos palaikymo misijų iniciatyvos, siejamos su žmogiškuoju saugumu, kilo iš misijų praktikos ar Sekretoriato. Kaip tokias galima įvardinti humanitarinę pagalbą, Specialiojo Pasiuntinio rolę koordinuojant su vystymusi susijusias veiklas (tai buvo pirmas kartas, kai taikos palaikymo misija atliko tokią rolę), bei mėginimą į misijų veiklą integruoti UNDP. Tuo tarpu Saugumo Tarybos mandatai šių iniciatyvų beveik neatspindėjo, ir juose minimas struktūrinės taikos kūrimas siejamas su tarptautinės bendruomenės atsakomybe, o ne su misijos veikla. Galiausiai, MIPONUH misijoje buvo minimas dialogas dėl taikos palaikymo misijų reformų, tačiau šios nebuvo integruotos į misiją. Galima teigti, jog šiose misijose žmogiškojo saugumo principai misijose implementuoti dalinai, misijos orientuotos į valstybės stabilumą, ne į žmonių gerovę.

4.3. MINUSTAH MISIJŲ BLOKO ANALIZĖ

4.3.1. MINUSTAH MISIJA

Mandatas: Misija įkurta 2004-aisiais, Saugumo Tarybos rezoliucija 1542 su tikslu perimti MIF įgaliojimus. Misijai iškelti reikalavimai koordinuoti savo veiklą ir bendradarbiauti su Amerikos valstybių organizacija (Organization of American States, OAS) ir Karibų bendrija (Caribbean Community, CARICOM) bei suteikiamas mandatas:

¹³⁴ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/2000/150, 2000-ųjų vasario 25

- Užtikrinti saugią ir stabilią aplinką, kurioje galėtų vykti Haičio konstituciniai ir politiniai procesai;
- Padėti Pereinamajai Valdžiai su HNP stebėjimu, restruktūrizacija ir reformomis;
- Padėti Pereinamajai Valdžiai su DDR programomis visoms ginkluotoms grupėms, įskaitant su grupėmis susijusius vaikus ir moteris;
- Padėti su teisės viršenybės, viešojo saugumo ir viešosios tvarkos atstatymu ir priežiūra per inter alia paramą Haičio Nacionalinei Policijai ir Haičio Pakrantės Apsaugai, taip pat per institucijų stiprinimą, įskaitant baudžiamosios sistemos atstatymą;
- Apsaugoti JTO personalą, infrastruktūrą ir įrangą;
- Apsaugoti civilius, kuriems gresia fizinis smurtas;
- Remti Haiityje vykstančius konstitucinius ir politinius procesus, be kita ko, pasitelkiant geranorišką pagalbą ir skatinant principus bei demokratinę valdymą ir institucinę plėtrą;
- Padėti Pereinamajai Vyriausybei jos pastangose pradėti nacionalinio dialogo ir susitaikymo procesą;
- Padėti Pereinamajai Vyriausybei jos pastangose organizuoti, stebėti ir įvykdyti laisvus ir sąžiningus savivaldos, parlamento ir prezidento rinkimus;
- Padėti Pereinamajai Vyriausybei išplėsti valstybės valdžią visame Haiityje ir remti gerą valdymą vietos lygiu;
- Remti Pereinamąją Vyriausybę ir Haičio žmogaus teisių institucijas ir grupes jų pastangose skatinti ir saugoti žmogaus teises, ypač kalbant apie moteris ir vaikus;
- Stebėti žmogaus teisių padėtį ir apie ją pranešti, bendradarbiaujant su Jungtinių Tautų vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuru, įskaitant dėl grįžusių pabėgėlių ir perkeltųjų asmenų padėties;¹³⁵

Aktualūs mandato pakeitimai:

Rezoliucija 1608 (2005 m.): Reikalaujama, jog MINUSTAH sustiprintų savo sugebėjimus implementuoti greito poveikio projektus, ir skatinama, jog būtų padidinta koordinacija tarp įvairių plėtos proceso dalyvių, užtikrinant vystymosi veiklos efektyvumą. Sveikinamos MINUSTAH

¹³⁵ UN Security Council, RESOLUTION 1542 (2004), UN Doc. S/RES/1542, 2004-ųjų balandžio 30

pastangos implementuoti Generalinio Sekretoriaus nulinės tolerancijos politiką dėl seksualinio išnaudojimo ir smurto.¹³⁶

Rezoliucija 1702 (2006 m.): Palankiai vertina svarbų MINUSTAH indėlį stiprinant gebėjimus ir institucijas visais lygmenimis ir ragina MINUSTAH išplėsti savo pagalbą remiant Haičio vyriausybės vykdomą valstybės institucijų stiprinimą. Tvirtai remia Generalinio Sekretoriaus ketinimą maksimaliai padidinti MINUSTAH nusikalstamumo prevencijos vaidmenį, ypač kalbant apie gaujų smurtą ir pagrobimus. Nusprendžia, jog MINUSTAH turėtų prisidėti prie teisingumo sektoriaus stiprinimo ir reformų.¹³⁷

Rezoliucija 1892 (2009 m.): Išreiškiama būtinybė, jog Haičio ilgalaikiui stabilumui būtina, jog saugumas būtų kartu su socialiniu ir ekonominiu vystymusi.¹³⁸

Rezoliucija 1908 (2010 m.): Palaikoma Generalinio sekretoriaus rekomendacija padidinti bendrą MINUSTAH pajėgų lygį, palaikant skubaus atsigavimo, rekonstrukcijos ir stabilumo veiklas po 2010-ųjų sausio 12-ąją vykusio žemės drebėjimo.¹³⁹

Rezoliucija 2070 (2012 m.): Atkreipia dėmesį į tikslą orientuoti misijos veiklas į pagrindinių užduočių, kurias galima per priimtina laikotarpį, rinkinį ir sudaryti su Haičio vyriausybe pereinamojo laikotarpio susitarimą. Prašo Jungtinių Tautų šalių grupės, ir ragina visus veikėjus papildyti saugumo ir vystymosi operacijas, kurių imasi Haičio valdžia su MINUSTAH parama, veiklomis, kuriomis siekiama veiksmingai pagerinti gyventojų, ypač moterų ir vaikų, gyvenimo sąlygas.¹⁴⁰

Rezoliucija 2243 (2015 m.): Pažymima su susirūpinimu, jog humanitarinė padėtis Haiityje pastaruoju metu labai pablogėjo, taip pat pažymima, jog sumažėjęs finansavimas apribojo JT sistemos ir jos partnerių galimybes reaguoti į iššūkius. Patvirtina savo ketinimus apsvarstyti galimą MINUSTAH pasitraukimą, remiantis Haičio galimybėmiu užtikrinti saugumą ir stabilumą vertinu ir esamomis saugumo sąlygomis Haiityje.¹⁴¹

Rezoliucija 2313 (2016 m.): Nusprendžiama, jog MINUSTAH tęs savo pasirošimą perinamajam laikotarpiui, per Pereinamojo Laikotarpio Plano rengimą ir kryptingą Misijos Konsolidavimo Plano įgyvendinimą.

¹³⁶ UN Security Council, RESOLUTION 1608 (2005), UN Doc. S/RES/1608, 2005-ųjų birželio 22

¹³⁷ UN Security Council, RESOLUTION 1702 (2006), UN Doc. S/RES/1702, 2006-ųjų rugpjūčio 15

¹³⁸ UN Security Council, RESOLUTION 1892 (2009), UN Doc. S/RES/1892, 2009-ųjų spalio 13

¹³⁹ UN Security Council, RESOLUTION 1908 (2010), UN Doc. S/RES/1908, 2010-ųjų sausio 19

¹⁴⁰ UN Security Council, RESOLUTION 2070 (2012), UN Doc. S/RES/2070, 2012-ųjų spalio 12

¹⁴¹ UN Security Council, RESOLUTION 2243 (2015), UN Doc. S/RES/2243, 2015-ųjų spalio 14

Rezoliucija 2350 (2017 m.): Reikalaujama, jog Generalinis Sekretorius neatidėliojant pradėtų mažinti MINUSTAH užduotis, ir jog MINUSTAH prioritetizuotų pastangas ir užtikrintų sėkmingą ir atsakingą perėjimą į MINUJUSTH.¹⁴²

Aktuali informacija Generalinio Sekretoriaus ataskaitose:

Ataskaita S/2004/908: Aptariami veiksmai, siekiant mandate nurodytų tikslų, papildomai išskiriama humanitarinė taikdarių pagalba šalinant staigių potvynių pasėkmes. Vyko konsultacijos dėl MINUSTAH lyčių bei ŽIV/AIDS departamentų, civilinės policijos komponentų, kitų JTO organizacijų bei Haičio gydytojų dėl integruoto mokymo paketo Nacionalinei Policijai paruošimo, siekiant stiprinti policijos galimybes vystyti prevenciją ir atsaką į lytiškai plintančias ligas ir ŽIV/AIDS, atsižvelgiant į lyčių perspektyvą. Pažymima būtinybė MINUSTAH turėti galimybę greitai imtis trumpalaikių projektų, kurie gali iš karto apčiuopiamai pakeisti žmonių gyvenimus. Egzistuoja poreikis didinti MINUSTAH galimybę vykdyti DDR, atsižvelgiant į Pereinamosios Vyriausybės nesugebėjimą to padaryti. Dėl tropinės audros Jeanne kilusi humanitarinė krizė rodo, jog Haičio pažeidžiamumas stichinėms nelaimėms yra didesnis nei tikėtasi, todėl rekomenduojama stiprinti humanitarinio ir vystimosi koordinavimo ramstį MINUSTAH.¹⁴³

Ataskaita S/2005/124: Minima, jog stabilizacijos procesas reikalauja saugios aplinkos, kurioje galima aktyviai siekti politinių, socialinių ir ekonominių tikslų, ir misijos sėkmė priklauso nuo galimybių pasiekti progreso visose šiose srityse vienu metu. Tam turi būti užtikrinama kooperacija ir koordinacija tarp visų suinteresuotųjų šalių, įsipareigojusių pasiekti tvarią taiką ir stabilumą.¹⁴⁴

Ataskaita S/2005/313: Minimi penki greito poveikio projektai, implementuoti MINUSTAH karių, daugiausia infrastruktūros atstatymo srityje.¹⁴⁵

Ataskaita S/2005/631: MINUSTAH ir UNDP pradėjo implementuoti bendruomene paremtus projektus, skirtus didinti alternatyvias pragyvenimo galimybes, taip mažinant smurtą lušnyuose ir investuojant į buvusių ginkluotų nusikaltėlių reintegraciją. MINUSTAH decentralizavo greito poveikio projektų programą, taip suteikiant galios regioniniams biurams įvertinti prašymus ir priimti sprendimus. Tokiu būdu programa tampa reaktyvesnė.¹⁴⁶

¹⁴² UN Security Council, RESOLUTION 2350 (2017), UN Doc. S/RES/2350, 2017-ųjų balandžio 13

¹⁴³ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2004/908, 2004-ųjų lapkričio 18

¹⁴⁴ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2005/124, 2005-ųjų vasario 25

¹⁴⁵ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2005/313, 2005-ųjų gegužės 13

¹⁴⁶ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2005/631, 2005-ųjų spalio 6

Ataskaita S/2006/592: MINUSTAH įkūrė bendrų operacijų koordinacijos centrą, skirtą paremti JTO sistemų atsaką į stichines nelaimes. Po sėkmingų rinkimų naujai išrinkta valdžia išskyrė du prioritetus MINUSTAH – valstybės modernizavimą ir ekonominę reaktyvaciją. Pirmojo MINUSTAH turėtų siekti remiant institucijas teisinėje sistemoje ir valstybės administracijoje, antrojo – tęsiant saugios ir stabilios aplinkos užtikrinimą.¹⁴⁷

Ataskaita S/2006/1003: MINUSTAH pradėjo diegti nulinės tolerancijos seksualiniam smurtui ir nusikaltimams politiką, pradėti personalo mokymai šių nusikaltimų prevencijai.¹⁴⁸

Ataskaita S/2007/503: MINUSTAH, JTO valstybių grupė, pagrindiniai partneriai ir donoriai įkūrė tarptautinę darbo grupę, kuri kartu su Haičio valdžia parengė planą, kuris sprendžia mitybos, vandens ir sanitarijos bei skubios pagalbos maistu klausimus. Šiame plane numatytus projektus implementuoti ir suplanuoti turėtų MINUSTAH, JTO valstybių grupė ir nevyriausybinių organizacijos.¹⁴⁹

Ataskaita S/2008/202: MINUSTAH atliko kritinę rolę užtikrinant saugumą ir logistinę paramą masinei imunizacijos kampanijai. Ruošiamas atsirandančio stabilumo įtvirtinimo planas.¹⁵⁰

Ataskaita S/2008/586: Pristatomas stabilumo įtvirtinimo planas, kuriame išskiriamos penkios pagrindinės stabilumo įtvirtinimo sritys ir išskiriami aiškūs pažangos rodikliai. Sritys yra:

- Politinis dialogas, rinkimai;
- Valstybės autoriteto plėtimas;
- Saugumo ir stabilumo užtikrinimas;
- Teisinės valstybės principai ir žmogaus teisės;
- Socialinis ir ekonominis vystymasis.¹⁵¹

Ataskaita S/2009/439: MINUSTAH siekia dėti daugiau pastangų į ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių saugojimą ir skatinimą.¹⁵²

¹⁴⁷ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2006/592, 2006-ųjų liepos 28

¹⁴⁸ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2006/1003, 2006-ųjų gruodžio 19

¹⁴⁹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2007/503, 2007-ųjų rugpjūčio 22

¹⁵⁰ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2008/202, 2008-ųjų kovo 26

¹⁵¹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2008/586, 2008-ųjų rugpjūčio 27

¹⁵² UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2009/439, 2009-ųjų rugsėjo 1

Ataskaita S/2010/200: Po 2010-ųjų sausio 12-ą įvykusio žemės drebėjimo, kurio metu žuvo 101 JTO darbuotojas, MINUSTAH, nepaisant nuostolių, veikė kaip pirmojo reagavimo pajėgos, atidarydamos svarbų magistralinį kelią ir Port-au-Prince oro uosto iki miesto centro, atstatydamos komunikaciją ir auoms atverdamos savo medicinos įstaigas, ir prisidėdamos prie kitų žemės drebėjimo padarinius suvaldyti skirtų humanitarinių projektų. Žemės drebėjimas palietė didžiąją daugumą sričių, kuriose dirbo MINUSTAH, todėl visi projektai buvo orientuoti į šio pasėkmių valdymą. Prieš žemės drebėjimą, misija buvo įeinanti į konsolidavimo laikotarpį, tuo tarpu po žemės drebėjimo būtinos padidintos pastangos išlaikyti stabilumo pasiekimus. Misijai keliamas naujas tikslas skatinti teisingą vystymąsi ir galimybes. Misija turėtų atlikti įgalinantį vaidmenį palaikant bendrus JTO tikslus siekti balansuotos socialinės darbotvarkės vystymosi Haiityje, pamatinės socialinės apsaugos politikos, ypač edukacijos, implementacijos ir Tūkstantmečio Plėtros Tikslų progreso.¹⁵³

Ataskaita S/2010/446: Kaip misijos prioritetą, įvardijama pažeidžiamų grupių apsauga, įskaitant perkeltuosius asmenis, ypač moteris ir vaikus. MINUSTAH orientavo savo pastangas į dviejų grėsmių - fizinio nesaugumo ir priverstinio iškeldinimo – sprendimą. Misija sukūrė priemones, skirtas kovoti su seksualiniu smurtu ir smurtu lyties pagrindu. MINUSTAH ir toliau šalins atkūrimo veiklos spragas, kurios yra glaudžiai susijusios su esminiais saugumo poreikiais, ir kurs ekonomines galimybes perkeltiesiems asmenims ir bendruomenėms per staigaus poveikio ir bendruomenės smurto mažinimo projektus.¹⁵⁴

Ataskaita S/2011/183: Po kaltinimų, jog MINUSTAH taikdariai buvo atsakingi už 2010-ųjų spalį kilusį choleros protrūkį, misija peržiūrėjo sanitarijos praktiką savo infrastruktūroje ir taip pat pradėjo vidaus tyrimą, kuris iki ataskaitos pradžios neatskleidė tikslios protrūkio priežasties, taip pat buvo įkurta nepriklausoma ekspertų grupė ištirti choleros protrūkio šaltinį. MINUSTAH teikė inžinerinę paramą choleros gydymo centrams steigti.¹⁵⁵

Ataskaita S/2011/540: Ekspertų grupės išvados dėl choleros protrūkio teigia, jog protrūkis nebuvo vienos grupės ar individo kaltė, bet buvo aplinkybių samplaika. Teigiama, jog dalinis misijos karinių ir policijos pajėgumų, kurie buvo padidinti po 2010-ųjų žemės drebėjimo, atitraukimas neturėtų pakenkti pasiektai pažangai, ir nepakeis MINUSTAH sugebėjimų tęsti savo funkcijos.¹⁵⁶

¹⁵³ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2010/200, 2010-ųjų vasario 22

¹⁵⁴ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2010/446, 2010-ųjų rugsėjo 1

¹⁵⁵ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2011/183, 2011-ųjų kovo 24

¹⁵⁶ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2011/540, 2011-ųjų rugpjūčio 25

Ataskaita S/2012/678: Pradėtas kurti MINUSTAH pertvarkymo ir konsolidavimo planas, kuris numato Misijos veiklų siaurinimą iki į pagrindinių užduočių, kurias galima per priimtina laikotarpį (tarp keturių ir penkių metų), rinkinio, skirto įtvirtinti stabilizavimo pasiekimus iki tokio lygio, po kurio nebereikės didelės taikos palaikymo operacijos.¹⁵⁷

Ataskaita S/2013/493: Pradėti susitikimai su Haičio valdžios atstovais dėl MINUSTAH atsitraukimo ir laipsniško ir tvarkingo atsakomybių perdavimo valdžiai.¹⁵⁸

Ataskaita S/2014/162: Su MINUSTAH parama, Haičio valdžia surengė pirmąjį nacionalinį nevyriausybinių organizacijų forumą, kuriame tarptautinės bendruomenės nariai diskutavo dėl nevyriausybinių organizacijų vaidmens šalyje ir šių rolės nacionalio koordinavimo struktūrose ir reaguojant į ekstremalias situacijas.¹⁵⁹

Ataskaita S/2016/225: MINUSTAH ir JTO valstybių grupė dirba ties bendru perėjimo planu, kuris identifikuotų sritis, kuriose reikia tolimesnės tarptautinių partnerių paramos, ir nubrėžia žemėlapi misijos laipsniškam pasitraukimui nuo funkcijų, kurias gali perimti Haičio valdžia ar kiti partneriai.¹⁶⁰

Ataskaita S/2017/223: Rekomenduojama MINUSTAH mandatą pratęsti paskutiniams šešiams mėnesiams, po kurių rekomenduojama įkurti naują veiklą tęsiančią misiją, kuri spręstų liekančius stabilizavimo poreikius, būtų mažesnė, ir orientuotusi į teisinės valstybės principų ir policijos vystymą.¹⁶¹

Ataskaita S/2017/604: MINUSTAH pradėjo išsamaus atsitraukimo plano implementaciją, su tikslu sumažinti policijos pajėgų komponentą iki lygio, autorizuoto MINUJUSTH. Pabaigtas bendras MINUSTAH ir JTO šalių grupės perėjimo planas. Pradėtas MINUJUSTH planavimas trijose pagrindinėse šios mandato srityse: Teisingumo ir pataisos sistemoje, policijos vystyme ir žmogaus teisėje. Atsižvelgiant į dviejų metų trukmės mandato laikotarpį, MINUJUSTH orientuosis į du plačius strateginius tikslus: gerinti atitinkamų institucijų atskaitomybę ir žmogaus teisių laikymąsi ir tobulinti jų profesionalumą ir efektyvumą.¹⁶²

¹⁵⁷ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2012/678, 2012-ųjų rugpjūčio 31

¹⁵⁸ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2013/493, 2013-ųjų rugpjūčio 19

¹⁵⁹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2014/162, 2014-ųjų kovo 7

¹⁶⁰ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2016/225, 2016-ųjų kovo 8

¹⁶¹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2017/223, 2017-ųjų kovo 16

¹⁶² UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2017/604, 2017-ųjų liepos 12

Ataskaita S/2017/840: Ataskaitoje pateikiama MINUSTAH misijos apžvalga, kurioje teigiama, jog misijai pavyko pasiekti didesnio saugumo ir stabilumo. MINUSTAH implementavo 1788 staigaus poveikio projektus, orientuotus į teisinės valstybės principus, gerą valdymą, viešą infrastruktūrą, pajamas generuojančią veiklą, aplinkosaugą ir vandeniui plintančių ligų prevenciją. Minimi seksualinio smurto bei išnaudojimo atvejai, bei choleros protrūkis, dėl kurio JTO turi moralinę atsakomybę prieš epidemijos aukas.¹⁶³

4.3.2. MINUJUSTH MISIJA

Mandatas: Misija įkurta 2017-aisiais, Saugumo Tarybos rezoliucija 2350 su tikslu perimti dalį MINUSTAH užduočių – padėti Haičio valdžiai stiprinti teisinės valstybės institucijas Haiityje, toliau remti ir vystyti HNP, ir užsiimti žmogaus teisių stebėjimu, ataskaitų teikimu ir analize. Misija autorizuota apsaugoti civilius nuo fizinio smurto grėsmės.¹⁶⁴

Aktualūs mandato pakeitimai:

Tolimesnėse rezoliucijose aktualių pokyčių mandate nėra.

Aktuali informacija Generalinio Sekretoriaus ataskaitose:

S/2018/241: Kalbama apie mandato iškeltų tikslų vykdymą, pabaigti 9 nauji statybos ir renovacijos projektai, pradėta kurti išėjimo strategija. Misijoje implementuota nulinės tolerancijos seksualiniams nusikaltimams politika.¹⁶⁵

S/2018/795: Bendradarbiaudama su nacionaline policija, MINUJUSTH pradėjo sąmoningumo ir bendruomenės telkimo projektą, kuriuo siekiama sustiprinti bendruomenės narių ir valstybės veikėjų indėlį į pastangas kovojant su seksualiniu smurtu ir smurtu dėl lyties. Misija įkūrė koordinacijos mechanizmus dėl POC mandato, ir parengė grėsmių civiliams vertinimą, kuriame kaip pagrindinės grėsmės įvardinta nacionalinės policijos žmogaus teisių pažeidimai, smurtas, kylantis iš gaujų veiklos, smurtas kylantis dėl didelių pilietinių neramumų, Haičių migrantų masinė deportacija ir/ar spontaniškas sugrįžimas, ir stichinės nelaimės.¹⁶⁶

S/2018/1059: Po 2018-ųjų spalio 6-ą dieną įvykusio žemės drebėjimo, MINUJUSTH prisidėjo prie nacionalinių gelbėjimo pastangų, padėdama nacionalinei policijai nukentėjusiose vietovėse ir

¹⁶³ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2017/840, 2017-ųjų spalio 5

¹⁶⁴ UN Security Council, RESOLUTION 2350 (2017), UN Doc. S/RES/2350, 2017-ųjų balandžio 13

¹⁶⁵ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2018/241, 2018-ųjų kovo 20

¹⁶⁶ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2018/795, 2018-ųjų rugpjūčio 30

dislokuodamas savo dronų padalinį. MINUJUSTH taip pat remia orientuotą į pajamas generuojančią ir daug darbo reikalaujančią veiklą smurto bendruomenėje mažinimo projektų įgyvendinimą.¹⁶⁷

S/2019/198: Rekomenduojama per paskutiniuosius šešis mėnesius laipsniškai nutraukti MINUJUSTH mandato įgyvendinimą, visą atsakomybę už saugumą perduodant nacionalinei policijai.¹⁶⁸

S/2019/805: Ataskaitoje kalbama apie prastą politinę situaciją Haiityje, progresą įgyvendinant mandate nurodytus tikslus, ir teigiama, jog tiek kalbant apie policijos, tiek teisinės ir pataisų sistemos reformas, Haiityje reikalingas tolimesnis tarptautinės bendruomenės įsitraukimas ir parama. Haiityje užbaigiamas taikos palaikymo pajėgų buvimas.¹⁶⁹

4.3.3. IŠVADOS

MINUSTUH pasižymėjo itin plačiu mandatu, kuriame įvardinti visi struktūrinės taikos kūrimui būtini elementai, taip pat mandatas autorizuoja civilių apsaugą. Misija pasižymėjo visapusišku mėginimu valstybėje įkurti stabilumą, bei aktyvia role koordinuojant tarptautinę paramą taikos stiprinimui. Egzistuojant mandato iškeltiems aiškiems ir konkretiems tikslams, misija savarankiškai prie žmogiškojo saugumo užtikrinimo prisidėjo tik per humanitarinę pagalbą, ypač po stichinių nelaimių, ir per staigaus poveikio projektų planavimą ir implementaciją. Galima pastebėti, jog vėlyvesniu MINUSTUH gyvavimo laikotarpiu, nors ir buvo tęsiami pradėti projektai, misija beveik nebegeneravo naujų idėjų, kaip efektyviai implementuoti mandata, sumažėjo šios rolė ekonominiame vystimosi koordinavime. Tai galima paaiškinti tuo, jog kurį laiką misija buvo orientuota į 2010-ųjų žemės drebėjimo ir choleros protrūkio padarinių likvidavimą, o nuo 2012-ųjų misijos pagrindinis tikslas buvo pasiruošti pasitraukimui iš Haičio. MINUJUSTH taip pat nebuvo aktyvi siekiant žmogiškojo saugumo Haičio gyventojams, humanitarinė pagalba tapo ribota. Pagrindinė šios misijos ir žmogiškojo saugumo sąsaja yra per sukurtą POC koordinacijos mechanizmą ir grėsmių civiliams vertinimą. Atskiro paminėjimo reikalauja nevienareikšmiškas JTO atsakas dėl atsakomybės už choleros protrūkį prisiėmimo – iš vienos pusės, JTO taikdarių atsakomybė nebuvo iki galo įrodyta, iš kitos pusės, misijos pabaigoje buvo išreikšta moralinė atsakomybė prieš Haičio žmones.

¹⁶⁷ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2018/1059, 2018-ųjų lapkričio 28

¹⁶⁸ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2019/198, 2019-ųjų kovo 1

¹⁶⁹ UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2019/805, 2019-ųjų spalio 9

4.4. TYRIMO IŠVADOS:

Galima išskirti tris ryškius JTO taikos palaikymo misijų Haiityje etapus:

Pirmasis etapas, apimantis visą UNMIH bloką, pasižymėjo siaurais ir nekonkrečiais mandatais, orientavimusi į valdžios struktūrų atstatymą, kompleksinių sprendimų nebuvimu bei aiškios išėjimo strategijos neturėjimu. Pirmojo etapo misijų mandatai nenurodė sąsajų tarp žmogiškojo saugumo prieigos ir taikos palaikymo misijų veiklos, šios sąsajos pačiose misijose atsirado sporadiškai, per Sekretoriato ir misijų personalo veiklas.

Antrasis etapas apima MINUSTAH veikimą nuo įkūrimo iki 2012-ųjų, kuomet galima matyti tiek mandatų, tiek misijos veiklos orientaciją į kompleksinį struktūrinės taikos kūrimą, pastangas koordinuoti taikos stiprinimą, plačią POC principų implementaciją per nusikalstamumo mažinimą, išskirtinį dėmesį perkeltiesiems žmonėms, moterų ir vaikų apsaugai. Šis periodas pasižymėjo itin didele taikdarių humanitarine pagalba po stichinių nelaimių, orientacija į gyventojų medicininės problemas. Galima pastebėti dėmesį žmonėms ir jų saugumui visose misijos veikimo srityse, nuo ginkluotų nusikaltimų prevencijos iki nusikaltėlių reintegracijos per alternatyvių pajamų projektų kūrimą.

Trečiasis etapas, apimantis MINUSTAH misijos antrąją pusę bei MINUJUSTH misiją, pasižymi misijų atsitraukimu nuo aktyvių veiksmų implementuojant taikos stiprinimą, šį paliekant kitiems tarptautiniams veikėjams, tačiau išlaikomas dėmesys civilių apsaugai. Galima pastebėti sumažėjusį misijų vaidmenį humanitarinėje pagalba. Misijos tapo orientuotos į pajėgų mažinimą bei galutinį taikos palaikymo pajėgų iš Haičio pasitraukimą. Dėmesys žmonėms ir jų saugumui išliko, tačiau tapo prislopintas.

DARBO IŠVADOS

Palyginus išskiriamus taikos palaikymo misijų doktrinos etapus pagal doktriną formuojančius dokumentus, ir Haityje vykusią misijų etapų, galima pastebėti, jog šie tarpusavyje koreliuoja tiek chronologiškai, tiek idėjomis. **Idealistinis** etapas ir UNMIH misijų blokas siejasi per nekonkrečią doktriną ir mandatus, neegzistuojančiomis aiškiais sąsajomis tarp misijoms iškeltų tikslų ir žmogiškojo saugumo. **Normų kūrimo** etapas ir pirmoji MINUSTAH misijos pusė siejasi per konkrečias iškeltas užduotis struktūrinei taikai sukurti, bet tuo pačiu – eksperimentavimu su žmogiškojo saugumo principų implementavimu, ir aiškia orientaciją į žmonių poreikius. **Normų operacionalizavimo** etapas ir antroji MINUSTAH misijos pusė bei MINUJUSTH misija siejasi per aiškiai įvardintus veiksmus, kurių turi imtis misija, atsitraukimu nuo taikos palaikymo misijų rolės taikos stiprinime, taikos palaikymo operacijų galimybių suvokimu.

Taigi, galima teigti, jog egzistuojant aiškiai matomam ryšiui tarp siūlomų reformų ir taikos operacijų praktikos, ir žvelgiant per žmogiškojo saugumo prizmę, **sekretariato siūlomos reformos daro didelę įtaką doktrinai ir taikos palaikymo misijų praktikai**. Reikia paminėti, jog galima pastebėti atvejų, kai ryšys buvo atvirkštinis, ir misijų praktika įtraukiama į reformas – kaip pavyzdį, galima pateikti UNSMIH misijos praktikoje prasidėjusią normą, kai taikos palaikymo misija atlieka koordinatoriaus rolę taikos stiprinime. Taip pat reikia pastebėti, jog tiek Sekretariato dokumentai, tiek misijų ataskaitos užsimena, bet neakcentuoja taikdarių sukeltų problemų ir šių seksualinių nusikaltimų, priešingai kritikai dėl nesugebėjimo apsaugoti civilius, kritika dėl taikdarių žalingos veiklos nedavė pagrindo reformoms ir naujų normų kūrimui.

Žmogiškojo Saugumo prieiga, kaip teorinės analizės pagrindas, buvo tinkama – leido pažiūrėti į problemą iš specifinės perspektyvos, taip susiaurinant tyrimą, bei buvo aktuali visuose nagrinėtuose dokumentuose. Vienas iš pasiūlymų tolimesniam darbui šia tema būtų nagrinėti ne tik Haitį, bet ir kitas tuo metu vykusias misijas ir jų mandatus, jog būtų galima susidaryti pilnavertiškesnį vaizdą dėl doktrinos formavimosi laikotarpiu po Šaltojo karo.

SUMMARY OF THE MASTER THESIS
THE CHANGE IN NATURE OF UNITED NATIONS PEACEKEEPING MISSIONS
AFTER THE END OF THE COLD WAR

End of the Cold War marks a critical point in the UN peacekeeping operations, when entire peacekeeping doctrine was suddenly shaken up by the change in the international order. Missions started to become more extensive, more active, and were sent to intra-state conflicts instead of the previous diplomacy-based peacekeeping approach, where peacekeeping missions were sent mostly to situations where peace agreement was already in place, and both parties of conflict were UN member states. Public expectations were rising as well, and after multiple failed attempts to protect civilians in missions between 1994 and 1995, multiple reforms were made to make UN peacekeeping more effective, and responsive to the needs of civilians in a host country. Yet it is unclear how exactly reforms have changed the UN peacekeeping doctrine, and whether the changes in doctrine have resulted in relevant changes in UN peacekeeping practices. Hence the aim of the thesis – to analyze the impact of reforms to the doctrine and the peacekeeping practice.

Human Security approach was chosen as a basis for analysis for its commonalities with modern peacekeeping, and it was used as a perspective, through which multiple documents released by UN Secretariat, named by the UN as most important to its peacekeeping reforms, as well as documents relating to UN peacekeeping missions in Haiti from 1993 to 2019 were examined. Results have shown that three separate periods for peacekeeping missions can be distinguished according to the reforms – Idealistic, Norm creating and norm operationalizing. These loosely correlate both chronologically and thematically to three distinctive periods in UN peacekeeping missions in Haiti, first of which include multiple missions from 1993 to 2001, second one includes UN operations from 2004 to approximately 2012, and the third one includes UN peacekeeping period from 2012 until the end of UN peacekeeping presence in Haiti in 2019. This shows that there is a strong connection between reforms, doctrine and practice in UN peacekeeping.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Bellamy, Alex J., Paul D. Williams. *Understanding Peacekeeping*, 3rd edition. Cambridge: Polity Press, 2021
2. Berdal, M. (2015). United Nations peacekeeping and the Responsibility to Protect. In R. Thakur & W. Maley (Eds.), *Theorising the Responsibility to Protect* (pp. 223-248). Cambridge: Cambridge University Press.
3. Bures, Oldrich. "Wanted: A Mid-Range Theory of International Peacekeeping." *International Studies Review* 9, no. 3 (2007): 407–36
4. Chawla, Shalini (2001) Trends in United Nations peacekeeping, *Strategic Analysis*, 24:10, 1895-1909
5. Di Razza, Namie , and Sherman, Jake. "Human Rights in UN Peacekeeping." *Integrating Human Rights into the Operational Readiness of UN Peacekeepers*. International Peace Institute, 2020.
6. Doyle, Michael W., and Rosalyn Higgins. "Second-Generation Peacekeeping." *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* 89 (1995): 275–79.
7. Galtung, Johan. "Violence, Peace, and Peace Research." *Journal of Peace Research* 6, no. 3 (1969): 167–91.
8. Howard-Hassmann, R. E. (2012). Human Security: Undermining Human Rights? *Human Rights Quarterly*, 34(1), 88–112.
9. International Commission on Intervention and State Sovereignty: *The Responsibility to Protect*, <https://www.idrc.ca/en/book/responsibility-protect-report-international-commission-intervention-and-state-sovereignty>
10. Yasir Khan, *Peacekeeping*, Editor(s): Lester R. Kurtz, *Encyclopedia of Violence, Peace, & Conflict (Third Edition)*, Academic Press, 2022, Pages 652-668, ISBN 9780128203125
11. Yilmaz, M. E. (2005). UN PEACEKEEPING IN THE POST-COLD WAR ERA. *International Journal on World Peace*, 22(2), 13–28.
12. Kenkel, Kai Michael. "Five generations of peace operations: from the "thin blue line" to "painting a country blue"." *Revista Brasileira De Politica Internacional* 56 (2013): 122-143.

13. Mack, Andrew. "A Signifier of Shared Values." *Security Dialogue* 35, no. 3 (2004): 366–67. <http://www.jstor.org/stable/26298647>.
14. Leaning, Jennifer. "Psychosocial Well-Being over Time." *Security Dialogue* 35, no. 3 (2004): 354–55.
15. Lindberg, M. (2017). Qualitative analysis of ideas and ideological content, Boréus Kristina and Bergström Göran. 2017. *Analyzing Text and Discourse: Eight Approaches for the Social Sciences*, London: Sage Publications, 86-121
16. Lipson, Michael. "A 'Garbage Can Model' of UN Peacekeeping." *Global Governance*, vol. 13, no. 1, 2007, 79–97.
17. Mobekk, E., & ProQuest. (2017). *UN peace operations : lessons from Haiti, 1994-2016*. Routledge, Taylor & Francis Group.
18. Newman, E. (2010). Critical human security studies. *Review of International Studies*, 36(1), 77–94.
19. Paris, Roland. "Human Security: Paradigm Shift or Hot Air?" *International Security* 26, no. 2 (2001): 87–102
20. Peter, M. (2015). Between Doctrine and Practice: The UN Peacekeeping Dilemma. *Global Governance*, 21(3), 351–370.
21. Richmond, Oliver. (2002). *Maintaining Order, Making Peace*.
22. Richmond, Oliver P. "Emancipatory Forms of Human Security and Liberal Peacebuilding." *International Journal* 62, no. 3 (2007): 458–77.
23. Robert C. Johansen, *Enhancing United Nations peace-keeping*, Alger, Chadwick F. 1998. *The future of the United Nations system: potential for the twenty-first century*. Tokyo: United Nations University Press.
24. Sharland, L. (Ed.). (2019). PROTECTION OF CIVILIANS IN UN PEACEKEEPING: A DECADE OF SEEKING CONSENSUS. In *Evolution of the protection of civilians in UN peacekeeping*, Australian Strategic Policy Institute, 34–41
25. Sharland, L. (2018). *How Peacekeeping Policy Gets Made: Navigating Intergovernmental Processes at the UN*, <https://www.ipinst.org/2018/05/navigating-intergovernmental-processes-at-the-un>

26. Sievers, L and Daws, S., “A Historical Overview of the ‘Lead Country’ or ‘Penholder’ Practice,” in *The Procedure of the UN Security Council*, 4th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2014)
27. Smith, M. G., Whalan, J., & Thomson, P. (2011). The Protection of Civilians in UN Peacekeeping Operations: Recent Developments. *Security Challenges*, 7(4), 27–38.
28. Thakur, Ramesh, and Albrecht Schnabel. 2001. *United Nations peacekeeping operations: ad hoc missions, permanent engagement*. Tokyo: United Nations University Press.
29. Thomas, Nicholas, and Tow, William T. “The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention.” *Security Dialogue* 33, no. 2 (2002): 177–92.
30. Williams, Paul D., 'The R2P, Protection of Civilians, and UN Peacekeeping Operations', in Alex J. Bellamy, and Tim Dunne (eds), *The Oxford Handbook of the Responsibility to Protect*, Oxford Handbooks (2016; online edn, Oxford Academic, 3 Aug. 2016)
31. JTO dokumentai:
32. Boutros-Ghali, Boutros, An Agenda for Peace, <https://digitallibrary.un.org/record/145749?ln=en>
33. United Nations, Principles of peacekeeping, <https://peacekeeping.un.org/en/principles-of-peacekeeping>,
34. United Nations Development Programme, *Human Development Report 1994* (New York: Oxford University Press, 1994),22.
35. UN, *A New Partnership Agenda; Charting a New Horizon for UN Peacekeeping*,
36. https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/newhorizon_0.pdf
37. UN, A more secure world: our shared responsibility, <https://digitallibrary.un.org/record/536113?ln=en>
38. UN, “Peace operations 2010” reform strategy, <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/po2010.pdf>
39. UN, *Report of the High-level Independent Panel on Peace Operations on uniting our strengths for peace: politics, partnership and people*, <https://digitallibrary.un.org/record/795940?ln=en>

40. UN, Report of the Panel on United Nations Peace Operations, <https://peacekeeping.un.org/en/brahimi-report-0>
41. United Nations Foundation, žiūrėta 2023 vasario 15 d, <https://unfoundation.org/blog/post/11-top-quotes-on-human-rights/>
42. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the Situation in Mali, UN Doc. S/2013/189, 2013-ųjų kovo 16
43. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1994/765, 1994-ųjų birželio 28
44. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1994/828, 1994-ųjų liepos 15
45. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1995/305, 1995-ųjų balandžio 13
46. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1995/614, 1995-ųjų liepos 24
47. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1995/922, 1995-ųjų lapkričio 6
48. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1996/112, 1996-ųjų vasario 14
49. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission In Haiti, UN Doc. S/1996/416, 1996-ųjų birželio 6
50. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Support Mission In Haiti, UN Doc. S/1996/813, 1996-ųjų spalio 1
51. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Support Mission In Haiti, UN Doc. S/1997/564, 1997-ųjų liepos 19
52. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Transition Mission In Haiti, UN Doc. S/1997/832, 1997-ųjų spalio 31
53. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Transition Mission In Haiti Addendum, UN Doc. S/1997/832/Add.1, 1997-ųjų lapkričio 20
54. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/1998/144, 1998-ųjų vasario 20

55. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/1998/1064, 1998-ųjų lapkričio 11
56. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/1999/579, 1999-ųjų gegužės 19
57. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Civilian Police Mission In Haiti, UN Doc. S/2000/150, 2000-ųjų vasario 25
58. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2004/908, 2004-ųjų lapkričio 18
59. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2005/124, 2005-ųjų vasario 25
60. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2005/313, 2005-ųjų gegužės 13
61. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2005/631, 2005-ųjų spalio 6
62. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2006/592, 2006-ųjų liepos 28
63. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2006/1003, 2006-ųjų gruodžio 19
64. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2007/503, 2007-ųjų rugpjūčio 22
65. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2008/202, 2008-ųjų kovo 26
66. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2008/586, 2008-ųjų rugpjūčio 27
67. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2009/439, 2009-ųjų rugsėjo 1
68. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2010/200, 2010-ųjų vasario 22
69. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2010/446, 2010-ųjų rugsėjo 1

70. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2011/183, 2011-ųjų kovo 24
71. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2011/540, 2011-ųjų rugpjūčio 25
72. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2012/678, 2012-ųjų rugpjūčio 31
73. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2013/493, 2013-ųjų rugpjūčio 19
74. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2014/162, 2014-ųjų kovo 7
75. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2016/225, 2016-ųjų kovo 8
76. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2017/223, 2017-ųjų kovo 16
77. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2017/604, 2017-ųjų liepos 12
78. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Stabilization Mission in Haiti, UN Doc. S/2017/840, 2017-ųjų spalio 5
79. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2018/241, 2018-ųjų kovo 20
80. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2018/795, 2018-ųjų rugpjūčio 30
81. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2018/1059, 2018-ųjų lapkričio 28
82. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2019/198, 2019-ųjų kovo 1
83. UN Security Council, Report of the Secretary-General on the United Nations Mission for Justice Support in Haiti, UN Doc. S/2019/805, 2019-ųjų spalio 9
84. UN Security Council, RESOLUTION 867 (1993), UN Doc. S/RES/867, 1993-ųjų rugpjūčio

85. UN Security Council, RESOLUTION 933 (1994), UN Doc. S/RES/933, 1994-ųjų birželio 30
86. UN Security Council, RESOLUTION 940 (1994), UN Doc. S/RES/940, 1994-ųjų liepos 31
87. UN Security Council, RESOLUTION 1063 (1996), UN Doc. S/RES/1063, 1996-ųjų birželio 28
88. UN Security Council, RESOLUTION 1123 (1997), UN Doc. S/RES/1123, 1997-ųjų liepos 30
89. UN Security Council, RESOLUTION 1141 (1997), UN Doc. S/RES/1141, 1997-ųjų lapkričio 28
90. UN Security Council, RESOLUTION 1542 (2004), UN Doc. S/RES/1542, 2004-ųjų balandžio 30
91. UN Security Council, RESOLUTION 1608 (2005), UN Doc. S/RES/1608, 2005-ųjų birželio 22
92. UN Security Council, RESOLUTION 1702 (2006), UN Doc. S/RES/1702, 2006-ųjų rugpjūčio 15
93. UN Security Council, RESOLUTION 1892 (2009), UN Doc. S/RES/1892, 2009-ųjų spalio 13
94. UN Security Council, RESOLUTION 1908 (2010), UN Doc. S/RES/1908, 2010-ųjų sausio 19
95. UN Security Council, RESOLUTION 2070 (2012), UN Doc. S/RES/2070, 2012-ųjų spalio 12
96. UN Security Council, RESOLUTION 2243 (2015), UN Doc. S/RES/2243, 2015-ųjų spalio 14
97. UN Security Council, RESOLUTION 2313 (2016), UN Doc. S/RES/2313, 2016-ųjų spalio 13
98. UN Security Council, RESOLUTION 2350 (2017), UN Doc. S/RES/2350, 2017-ųjų balandžio 13